

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

MEGEP

(MESLEKİ EĞİTİM VE ÖĞRETİM SİSTEMİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ)

MESLEKİ GELİŞİM

DİKSİYON I

ANKARA 2006

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen modüller;

- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 02.06.2006 tarih ve 269 sayılı Kararı ile onaylanan, Mesleki ve Teknik Eğitim Okul ve Kurumlarında kademeli olarak yaygınlaştırılan 42 alan ve 192 dala ait çerçeve öğretim programlarında amaçlanan mesleki yeterlikleri kazandırmaya yönelik geliştirilmiş öğretim materyalleridir (Ders Notlarıdır).
- Modüller, bireylere mesleki yeterlik kazandırmak ve bireysel öğrenmeye rehberlik etmek amacıyla öğrenme materyali olarak hazırlanmış, denenmek ve geliştirilmek üzere Mesleki ve Teknik Eğitim Okul ve Kurumlarında uygulanmaya başlanmıştır.
- Modüller teknolojik gelişmelere paralel olarak, amaçlanan yeterliği kazandırmak koşulu ile eğitim öğretim sırasında geliştirilebilir ve yapılması önerilen değişiklikler Bakanlıkta ilgili birime bildirilir.
- Örgün ve yaygın eğitim kurumları, işletmeler ve kendi kendine mesleki yeterlik kazanmak isteyen bireyler modüllere internet üzerinden ulaşılabilir.
- Basılmış modüller, eğitim kurumlarında öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılır.
- Modüller hiçbir şekilde ticari amaçla kullanılamaz ve ücret karşılığında satılamaz.

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. DİKSİYON SANATININ ÖNEMİ VE SES	3
1.1. Diksiyon Sanatının Önemi	3
1.1.1. Dil ve Diksiyon	4
1.1.2. Diksiyon ve Ses	5
1.2. Ses	6
1.2.1. Ses Olayı	7
1.2.2. Solunum	9
1.2.3. Selen	14
1.2.4. Durak	16
1.2.5. Ton	16
1.2.6. Ses Bükümü	17
UYGULAMA FAALİYETİ	20
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME I	21
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	23
2. KELİME VE SÖZ NOKTALARI	23
2.1. Kelime	23
2.1.1. Kelimenin Elemanları	23
2.1.2. Türkçedeki Kalın Ünlülerin ve Yabancı Kelimelerdeki İncelerin Çıkarılması ...	24
2.1.3. Söyleniş	24
2.1.4. Yazı Dili İle Konuşma Dili Arasındaki Farklar	35
2.1.5. Boğumlanma	36
2.1.6. Ulama	40
2.1.7. Sağdeyi	44
2.2. Söz Noktaları	46
2.2.1. Kısa Süreli Duraklar	46
2.2.2. Normal Duraklar	46
2.2.3. Uzun Süreli Duraklar	47
UYGULAMA FAALİYETİ	48
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	49
MODÜL DEĞERLENDİRME	51
CEVAP ANAHTARLARI	53
KAYNAKÇA	54

AÇIKLAMALAR

KOD	90KG00004
ALAN	Tüm Alanlar
DAL/MESLEK	Tüm Dallar
MODÜLÜN ADI	Diksiyon I
MODÜLÜN TANIMI	Öğrencinin dili kullanırken ses ve kelimeleri doğru telaffuz edebilmesini sağlayan öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/32
ÖN KOŞUL	
YETERLİK	Sözlü iletişimde sesleri doğru telaffuz etmek.
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç: Dili kullanırken ses ve kelimeleri doğru telaffuz edebileceksiniz. Amaçlar: ➤ Dili kullanırken doğru nefes alıp sesleri doğru telaffuz edebileceksiniz. ➤ Dili kullanırken kelimeleri doğru telaffuz edebileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Sınıf
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modülün içinde yer alan her faaliyetten sonra, verilen ölçme araçlarıyla kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek kendi kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen; modül sonunda sizin üzerinizde ölçme aracı uygulayacak, modül ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Gerek günlük hayatta, gerek iş hayatında güzel ve etkileyici konuşan insanlar çevrelerinde hayranlık uyandırmaktadırlar. Güzel ve etkileyici konuşabilmenin yolu da iyi bir diksiyona sahip olmaktan geçmektedir.

Türk genci olarak görevlerinizden biri de “Güzel Türkçemizi” düzgün bir şekilde konuşmak olmalıdır. Dilinizi güzel konuşursanız ister istemez hayatınızda da bir çok konunun farklılaştığını görebilirsiniz. İnsanların hayranlığını, saygılarını kazanarak onlara kendilerini dinleten ayrıcalıklı kişilerden biri de siz olabilirsiniz?

Bu modülün amacı size hayatınız boyunca başarılar kazandıracak olan güzel bir diksiyonla konuşmanın anahtarını vermektir. Modüllerde anlatılanları dikkatli bir şekilde okur ve uygularsanız, alıştırılmaları tekrarlıyorsanız güzel bir diksiyon kazanarak insanları etkileme gücüne kavuşmanızın ne kadar kolay olduğunu siz de fark edeceksiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Dili kullanırken doğru nefes alıp sesleri doğru telaffuz edebileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Diksiyonu güzel ve etkili olan kişilerin konuşmalarına dikkat ediniz.
- Doğru solunum yöntemini araştırarak, kendi solunum yönteminizin doğruluğunu test ediniz.
- Selen kusurları nelerdir araştırınız.

1. DİKSİYON SANATININ ÖNEMİ VE SES

1.1. Diksiyon Sanatının Önemi

İyi, Doğru, Güzel Konuşma Sanatı

Bilgi, tecrübe ve yeteneklerimizi ne kadar etkili ve doğru kullanabiliyoruz?

Mesleki ve özel yaşamda kendimizi iyi ifade edebilmek, yaptığımız işi iyi ve doğru anlatabilmek, rolümüzü doğru oynayabilmek başarımızı artırır.

Dinletebilmek, ikna edebilmek, kabul görmek, tercih edilmek ve başarmak isteriz.

Başarmak için ilk adım, doğru ve etkili iletişim kurabilmektir. Bunu sağlayan, konuşma becerimizdir.

"Herkes Düşünme ve Konuşma Yeteneklerini Geliştirebilir."

Bu çalışmalara katılan birey, kişiliğini ve konuşma özelliklerini tanıy; eksikliklerini fark eder. Dil doğaçlamalarıyla kendini geliştirme şansı bulur. Atölye çalışmalarında, kendi konuşma özelliklerine uygun, kendine özgü iletişim becerilerini profesyonel teknikler ve ipuçları ile geliştirir.

1.1.1. Dil ve Diksiyon

İnsan, sosyal bir varlıktır. Hayatını devam ettirmesi için diğer insanlarla iletişim kurmak zorundadır. İnsanlarla iletişim kurabilmek, duygu düşünce ve isteklerini ifade etmek için kullanabileceği en önemli araç ise “dil”dir. İşte bu unsur konuşmanın da dinamiğini oluşturmaktadır.

Herhangi bir dili konuşmak, yalnızca o dil hakkında birtakım temel bilgilere sahip olmak demek dilin kelime kadrosunu öğrenmek ve iletişim kurmaktan ibaret değildir. Dilin doğru ve güzel kullanılması da önemlidir. Dilin seslerini doğru telaffuz edebilmek, kelimeleri doğru seçerek yerinde kullanabilmek de ayrı bir sanattır.

Türkçe, ünlü ve ünsüz uyumları olan bir dildir. Bu bakımdan Türkçe kelimelerin telaffuzu son derece estetikdir.

Herhangi bir dili doğru, güzel ve etkili konuşabilmek her insan için ona özgü bir ayrıcalık belgesidir, Konuşması, ses tonu, kelimeleri doğru seçip yerinde kullanması, doğru telaffuz etmesi kişiyi diğer insanlardan daha farklı bir konuma getirir.

Türkçenin söyleyiş farklılıkları iki ayrı kavramı ortaya çıkarmıştır Bunlar;

1. **Lehçe:** Herhangi bir dilden bilinen tarihi seyir içinde veya daha önceden ayrılmış olup ses, şekil ve kelime ayrılıkları gösteren kollara lehçe adı verilir. Örneğin; Türkçe’den tarih içinde bilinen zamanlarda ayrılmış olan Azerbaycan, Kazak ve Özbek Türkçesi gibi kollar yakın lehçe kabul edilmektedir.
2. **Ağız:** Herhangi bir dil veya lehçenin daha çok söyleyiş (telaffuz) özelliklerine bağlı olarak oluşan mahalli kollarıdır. Her dil veya lehçenin kendi içinde ağızları vardır. Ağızlar halkın kullandığı doğal konuşma biçimleridir. Gelişmiş her dilin içerisinde yeni ve farklı ağızlar ortaya çıkabilir. Ancak, her dilin tek bir edebi ağızı vardır. Türkiye Türkçe’sinin edebi ağızı İstanbul ağızıdır. Örneğin; Türkiye Türkçesinin Erzurum, Trabzon, Denizli gibi çok sayıda ağızı mevcuttur.

Kastamonulu İstanbul’a gitmiş. İstanbulluları nasıl bulduğu sorulduğu zaman “İstanbullular iyi hoş; emme dilleri gubat, demiş.” Bu fıkradan da anlaşılıyor ki Kastamonulu kendi yöresel ağızını benimsemekte ve İstanbulluların şivesini kaba, biçimsiz bulmaktadır.

Güzel ve etkili konuşmak üzere kullanılacak dil malzemesinin doğru seçilmesi ve bunların konuşmaya yardımcı diğer unsurlarla (sesin uyumu, vurgu, ton, tonlama, durak, üslup, jest ve mimikler, tavır v) uyumlu bir biçimde kullanılabilmesi sanatına Diksiyon denir.

Diksiyon kelime anlamı olarak Latince de dictio ve distus sözcüklerinden Fransızcaya diction olarak geçmiş, dilimize de Fransızca’dan söylendiği gibi alınmıştır.

Bu kelimenin Latince anlamı “söz söylerken sözcüklerin seçilip düzenlenerek düşünceleri kolaylıkla anlatma tarzı.” demektir.

Diksiyonun amacı yorumculuğa ulaşmaktır. Bunun için de belirli yöntemlere baş vurulmaktadır. Bu yöntemler;

1. Söz söyleyeni anlatmaya alıştırmak
2. Dinleyeni inandırmak ve heyecanlandırmak
3. Dinleyenin hoşuna gitmek

Dinleyenin hoşuna gitmek sözü ile belirtilmek istenen konuşmada açıklık, gerçeklik ve güzelliştir.

Konuşma: Ses, kelime ve söz akımından meydana geldiğine göre bir sözü açıkça anlatabilmek, söz ve anlatımın inandırıcı olması, söz ve anlatımda güzelliğe ulaşabilmek diksiyon sanatının başlıca amacıdır.

Konuşmacı düşüncelerini, duygularını ve bilgilerini karşı tarafa aktarırken “üslup” adı verilen değişik yollar kullanmaktadır. Üç tür üslup vardır.

1. **Sade Üslup:** Konuşmacının doğal ve açık anlatım özelliği kullanmasıdır. Bu üslupta kolay ve anlaşılır bir tarz esastır. Kolay ve pratik öğretmek, eğlendirmek bu üslubun özellikleri arasında yer almaktadır.
2. **Yüksek Üslup:** Konuşmacının düşünce ve duygularını aktarırken çok yüksek, sanatlı ve görkemli bir üslup kullanmasıdır. Bu üslupta kelimeler seçkin ve parlaktır. İmajlara ve söz sanatlarına dayalı ifadeler kullanılır. Kültürlü insanlar bu tarz konuşmaları anlayabilir.
3. **Karışık Üslup:** Herkesin anlayacağı nitelikteki anlatım özelliğidir. Sade ve yüksek üslubun karışımı kullanılır. Bu üslubu her sınıftaki insan anlayabilir.

Güzel konuşmak, bir sanattır. Herkes güzel konuşamaz. Doğru güzel ve etkili konuşabilmek için, diksiyon bilgisi ve uygulamasına ihtiyaç vardır. Bunun dışında kişinin kullanacağı üslup türü de güzel ve etkili konuşmasında önemli bir faktördür. Çünkü konuşmacı kullanacağı üslubu seçerken hitap ettiği kişi ya da topluluğun niteliğini göz önünde bulundurmak zorundadır.

1.1.2. Diksiyon ve Ses

İnsanı diğer birçok canlıdan ayıran en önemli özellik, çıkarttığı ses ve bu sesle yaptığı iletişimidir. Sesimizle hem mesajımızı gönderir hem de ona duygularımızı, sevgimizi, kızgınlığımızı ve kaygılarımızı ekleriz. Bir de bu sesi şekillendirerek kulağa daha hoş hale getirebiliriz ki bu da insanın kendi sesli sanatını, müziğini oluşturur.

Diksiyon; konuşma öncesinde alınan nefesle, nefesinizin oluşturduğu seslerle ve bu seslerin artiküle edilerek yani ağızınızda şekillendirilerek oluşturduğu kelimelerle ilgilenir. Ayrıca konuşmanızı süslediğiniz ve daha anlamlı hale getirmek için yaptığınız tonlamalar, vurgular da diksiyonun çalışma alanıdır.

Güzel ve etkili konuşmada diksiyon yani seslerin doğru çıkarılması son derece önemlidir. Bir yandan kendi dilinizin fonetiğini en doğru şekilde öğrenmeli diğer yandan bunları kullanmayı yetenek haline getirmelisiniz. Durakları, ulamaları, vurguları doğru kullanabilmelisiniz.

Fonetik bilgisi seslerin çıkarılışını inceler. Diksiyon ise buna ek olarak daha geniş bir kapsamda, ses organlarının doğru sesleri çıkarabilecek şekilde eğitilmeleri üzerinde odaklanır. Bu yönüyle diksiyon önemli ölçüde fonetiğe dayanır.

Fonetiğin (ses bilgisi) genel bir tanımını yapacak olursak fonetik; bir dili seslerinin oluşumları, boğumlanma özellikleri, kelimelerdeki sıralanışları, yükledikleri görevler ve uğradıkları çeşitli değişimler açısından inceleyen gramer dalıdır.

Diksiyon, herhangi bir dilin ses yapısıyla yakından ilgilidir. Bu bakımdan bir dilin fonetiği (ses bilgisi) o dilin doğru ve güzel kullanılması açısından son derece önemlidir.

Sesle ilgili diğer bir unsurda Artikülasyon (Boğumlanma)dur. Artikülasyon konuşma organlarının boğazdan çıkan sese biçim vermek için topluca çalışmasıdır. Kapımızın önünden geçen sokak satıcıları bağırarak sattıklarını herkese duyurmak isterler. Yine de ne dediklerini anlamak için çıkıp sorma ihtiyacı duyarız. Önemli olan söylenenlerin anlaşılmasıdır. Söylenen sözlerin anlaşılması için temel sesler ünlüler değil, ünsüzlerdir. Seslerin ağızdan çıkışına ve dilin konumuna dikkat etmek gerekmektedir.

Diksiyon ve ses ayrılmaz bir bütündür; sesin anlam kazanabilmesi için düzgün bir diksiyona, diksiyonun ortaya çıkabilmesi için de sese ihtiyaç vardır. Burada bahsettiğimiz ses ile ilgili kavramlara ilerleyen konularda yer vereceğiz.

1.2. Ses

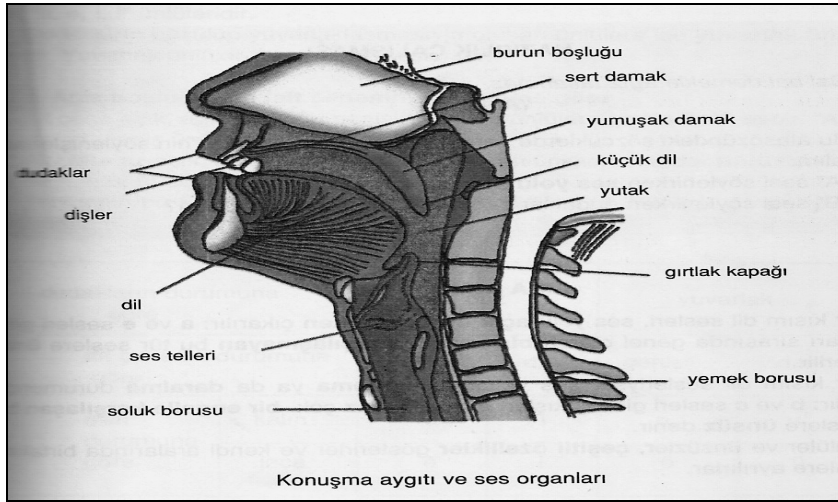
Ciğerlerden gelen havanın ses yolunun herhangi bir noktasındaki boğumlanması ile oluşan ve yayılarak kulaklarla algılanan titreşime ses denir. Sesin saniyedeki titreşim sayısına frekans ya da perde denir. Sesler, ses yolu adı verilen akciğerlerden başlayıp boğaz, gırtlak, damak, dil, diş ve dudakların çeşitli hareketleri sonucunda oluşur. Sesler oluş biçimlerine ve oluşum yerlerine göre tasnif edilirler.

1.2.1. Ses Olayı

Sesin Ortaya Çıkışı: Gırtlakın içinde ikisi sağda ikisi solda olmak üzere dört adet ince kiriş vardır. Seslenmeye yarayan kirişler iki tanedir. Ses çıkarmayı isteyince bu bir çift kiriş gereğine uygun biçimde birbirine yaklaşarak gerilir. Akciğerlerden itilen hava bu kirişlerde isteğimize göre ince, kalın, sert, yumuşak vb. sesler biçiminde perdelenir. Bu ses ağız içinde çeşitli değişmelere uğrayıp boğumlanır, konuşma sesi biçimine girer.

Ses Yolu: Göğüs boşluğundan dudaklara kadar varan kısma denir.

Konuşma Aygıtı: Göğüs boşluğu-akciğer-gırtlak-kirişler-küçük dil- dil- damak-diş etleri dişler- dudaklar- geniz-burun (Bakınız Tablo 2). Bunların hepsine birden konuşma aygıtı denir. Bunların birinde hastalık, sakatlık bulunuyorsa seslerden bazılarının veya tamamının uygun biçimde çıkmasına engel olur. Dişleri dökülmüş kişilerin (s,ş,ç,t,j,l,n,r,z,c,d), nezle olan insanların söyleyişleri farklıdır.

Şekil 1: Konuşma aygıtı ve ses organları

1.2.1.1. Sesin Nitelikleri

Şiddet: Sesin yarattığı etkinin gücüdür. Aynı tondaki seslerin hafif ya da kuvvetli oluşunu anlatır.

Yükseklik: Kalın sesleri ince seslerden ayıran niteliktir. Pes ses ve tiz ses olarak bölümlendirilir.

Tını: Farklı cisimlerin titreşimlerinden aynı yükseklikte çıkan seslerin birbirinden ayrımını belirten niteliktir.

Tiz Ses: İnsan kulağına ince ve keskin bir biçimde yansıyan seslerdir.

Pes Ses: İnsan kulağına alçak , aşağı, hafif, yavaş ve kalın bir biçimde yansıyan seslerdir.

1.2.1.2. Diksiyon Bakımından Ses

Ses Kirişlerinin düzgün titreşimi ile meydana gelen ünlüler (Selenler; a, e, ı, i, o, ö, u, ü)

Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dişler ve dudaklar gibi herhangi bir engelle karşılaşmayan seslere "ünlü" adı verilir. Türkçede ünlüler söylenişlerine göre üç grupta incelenmektedir.

a. Dilin Durumuna Göre Ünlüler: "Ünlü" adını verdiğimiz sesler ağız yolundan çıkarılırken dil, öne ve arkaya doğru hareket eder. Dilin arkaya doğru hareket etmesi sonucunda kalın ünlüler, öne doğru hareket etmesi durumunda ise ince ünlüler çıkarılır. Kalın (art) ünlüler; a, ı, o, u'dur. İnce(ön) ünlüler ise e,i,ö ve ü'dür.

b. Dudakların Durumuna Göre Ünlüler: Ünlüler çıkarılırken dudaklar düz ve yuvarlak olmak üzere iki şekle girerler. Dudağın düzleşmesiyle çıkan ünlülere düz ünlüler; yuvarlaklaşmasıyla çıkan ünlülere ise "yuvarlak ünlüler"adı verilir. Düz ünlüler; a,e,i'dir. Yuvarlak ünlüler ise o, ö,u,ü'dür.

c. Çenenin Durumuna Göre Ünlüler: Ünlülerin çıkartılmasında çenenin de önemli bir işlevi bulunmaktadır. Kimi ünlülerde çene aşağıya doğru açılırken kimilerinde çene daralır. Çenenin genişlemesiyle çıkarılan ünlülere "geniş ünlüler"; çenenin daralmasıyla çıkarılan ünlülere "dar ünlüler" denir. Dar ünlüler ı,i,u,ü' dür. Geniş ünlüler ise a, e, o, ö 'dür.

	DÜZ		YUVARLAK	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
KALIN	a	ı	o	u
İNCE	e	i	ö	ü

Tablo 1: Ünlüler tablosu

Hava sızması, hışırtıyla meydana gelen ünsüzler (ç,f,h,k,p,s,ş,t-b,c,d,g,j,l,m,n,r,v,y,z)

Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dil, diş ve dudaklar gibi bazı engellere çarparak çıkan seslere "ünsüz" adı verilir.

a. Çıkış Yerlerine Göre Ünsüzler: Ünsüzlerin her birinin oluşumunda farklı organların görev aldığı görülmektedir. Bu açıdan ünsüzler şu şekilde sınıflandırılmaktadırlar;

Dudak ünsüzleri: p, m,

Diş ünsüzleri : v, f

Damak ünsüzleri: k,g,ğ,y

Gırtlak : h

Diş-damak ünsüzleri: Diğer ünsüzler

b. Ses Yolundan Çıkışlarına Göre Ünsüzler

Sert ünsüzler : ç, f, h, k, p, s, ş, t

Yumuşak ünsüzler: b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z

	SERT		YUMUŞAK	
	Sürekli	Süreksiz	Sürekli	Süreksiz
Dudak	f	p	m,v	b
Diş	ş,s	ç,t	j,l,n,r,z	c,d
Damak	...	k	y	g
Gırtlak	h	...	ğ	...

Tablo 2: Ünsüzler tablosu

1.2.2. Solunum

Solunum, canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için oksijenli havayı akciğerlere çekme ve karbondioksiti verilen havayla dışarı çıkarma hareketidir. Solunumun ana işlevi budur. İkinci işlevi ise konuşmayı sağlamasıdır.

Türkçe nefes verirken konuşulan bir dildir. Konuşmanın etkili olabilmesi ve diksiyonun düzgün olabilmesi için, konuşan kişilerin doğru solunum tekniklerini biliyor ve kullanıyor olmaları gerekmektedir.

1.2.2.1. Solunum Yöntemi

Doğru solunum yöntemini kullanarak nefes almak ve vermek diksiyon açısından çok önemlidir. Çünkü ses tellerini titreşime geçiren, sesin tınlamasını gerçekleştiren nefestir. Onun için nefes doğru ve düzenli olarak alınıp kullanılmalıdır.

Nefes ses üretim merkezini harekete geçiren bir güçtür. Nefes olmadan sestem bahsetmemiz imkansızdır. Sesin üretim merkezi ise gırtlak (hançere) dir. Eğer doğru nefes alıp kullanmazsak nefes bu merkezi zorlayıp yıpratır ve sonuç olarak üretimin kalitesi düşer. Yani cılız ve kalitesiz bir ses elde ederiz.

İyi bir solunum olmadan doğru bir diksiyon tarzı olması mümkün değildir. Peki iyi bir solunum ne demektir?

İyi bir solunum, soluk alırken akciğerlere yeterli ölçüde havayı alıp sonra yorgunluk duymadan onu geri vermektir.

İyi bir solunum elde edebilmek için de diyaframı kullanarak nefes almamız gerekmektedir.

Akciğerlerimiz arkadan omurga, önden göğüs kemiği ve yanlarda bunlara birer birer kıkırdaklarla bağlanan kaburga kemikleri tarafından kemikten bir kafes içinde bulunmaktadır. Ama bu kafesin aşağı tarafında “diyafram” adı verilen kastan yapılmış geniş bir perde ile örtülmektedir. Bu perde esnek ve aşağı doğru gerilebilir.

Akciğerlerimizin sağ tarafında üç lop, sol tarafında ise iki lop bulunmaktadır. Akciğerimizin her iki tarafında da bulunan alt loplar yan taraflara doğru da uzanırlar ve üst loplardan çok daha büyüktürler. Alt lopların alabileceği oksijen kapasitesi üst loplara göre daha fazladır.

Çoğumuz akciğerlerimizin üst loplarını dolduracak kadar havayı içimize çektiğimizden sadece sınırlı üst lopları kullanmış oluruz ve vücudumuzda yeteri miktarda kan temizlenememiş olur. Halbuki bebeklerin nefes alışlarına dikkat edersek karından gerçekleştiğini görürüz.

Doğru solunum yöntemi akciğerlerimizin alt loplarını da oksijenle dolduracak şekilde nefes alıp sonra vermektir.

1.2.2.1.1. Soluk Alma

Suluk alırken dikkat edilmesi gereken hususlar; derin bir şekilde, sık olarak, çabuk, düzenli, sinirlenmeden ve gürültüsüz olarak soluk alması gerekir.

Suluk alma kusurlarının başında gürültülü soluk alma gelmektedir. Bu durum dinleyiciyi rahatsız eder.

Doğal solunumda burundan soluk alınmalıdır ve ağız kapalı tutulmalıdır. Burundan soluk alırken alınan hava ısınır ve temizlenir. Çünkü burun içindeki kıvrımlar ve kıllar süzgeç görevini görmektedirler.

Ama bazen diksiyonda ağızdan soluk almak da gerekebilir. Konuşan kişi söz söylerken gereken yerde soluk almak için ağızını kapayacak zaman bulamayabilir.

Soluk Alma Şekilleri

1. Göğüsten Soluk Alma: Bu nefese omuz nefesi de denilmektedir. Çünkü nefes alırken omuzlar kalkıp üst göğüs genişler, diyafram aşağı inmez hatta biraz yükseldiği için karın içeri girer. Bu nefes alma şekli düzgün bir diksiyon için uygun değildir.
2. Kaburga Nefesi: Nefes alma sırasında kaburgalar her yöne doğru genişler, karın içeri girer, diyafram aşağı inmez ve tıpkı göğüs nefesinde olduğu gibi ciğerlerin alt bölümü fonksiyonunu tam gerçekleştiremez. Bu nefes şekli göğüs ve boyun kaslarının gerilimine buda yorgunluğa neden olmaktadır.
3. Karından Soluk Alma: Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu soluk alma tarzı diyaframdan nefes almadır.

Doğru soluk alma şekli ise karın-kaburga nefesidir. Bu şekilde soluk alırken karın dışarı çıkar, diyafram aşağı iner ve karnı dışarı iter. Göğüs ve bel genişler, son kaburga kemikleri ile diğer kemiklerde dolaylı olarak genişler. Soluk verirken ise karın içeri girmeye başlar, diyafram eski haline döner yani yukarı çıkar, göğüs eski pozisyonunu alır.

Doğru Soluk Alma- Soluma Teknikleri

1. Soluma, soluk alma ve verme olmak üzere iki aşamada gerçekleşmektedir. Konuşmada her iki aşamada çok önemli yer teşkil etmektedir.
2. Soluk; derin, sık, çabuk, düzenli, sinirlenmeden ve gürültüsüz alınmalıdır.
3. Soluk özel durumlar dışında burundan alınmalıdır.
4. Soluk verme akciğerlere alınan havanın geri verilmesidir. Türkçe, solunumun soluk verme aşamasında konuşulan bir dildir.
5. Konuşurken soluk verme çok iyi ayarlanmalıdır. Soluk alırken konuşmaktan sakınılması gerekmektedir.
6. Birden soluk verilmemelidir.
7. Konuşurken soluk vermenin özel durumlara uydurulabilen bir düzeni olmalıdır.
8. Doğru soluma diyaframdan yapılmalı, nefesin verilmesinde karın kasları kullanılmalıdır.

Solunum Alıştırmaları

Alıştırma 1

Diyaframdan doğru soluma için aşağıda belirtilen hususlara dikkat ederek alışkanlık edinene kadar 2 hafta boyunca her gün bu çalışmayı gerçekleştiriniz. Başarılı olabilmeniz için her yemekte midenizin %30 unu boş bırakınız.

Rahat bir şekilde sırtüstü uzanıp nefes aldığınız zaman karın bölgeniz kendiliğinden yukarı doğru hareket edip genişler; nefes verirken aşağıya iner bunu gerçekleştirmeye çalışınız.

1. Yere sırt üstü uzanınız
2. Hızlı ve kısa aralıklarla sadece ağızınızdan soluyunuz.
3. Nefes alırken karından gözlemlediğiniz bir hareket var mı? Varsa bu şekilde nefes almaya devam ediniz.
4. Hareket yoksa, ellerinizle göğüs kafesinizin üzerine bastırın veya çevrenizden yardım isteyerek onların göğüs kafesinize bastırmalarını isteyiniz.
5. Solumayı göğsünüzün alt kısmına doğru yapınız. Bu diyaframa yakın bölgeleri çalıştırmanızı sağlayacaktır. Mide bölgenizin kalkıp indiğini göreceksiniz.

Bu çalışmayı günde asgari iki defa 10-15 dakikalığına yapınız ve 15-20 gün yapmaya devam ediniz.

Alıştırma II

Açık bir pencere önünde durunuz. Temiz havayı ciğerlerinize çekiniz. Bunu yaparken burundan soluk alınız. Soluk alma sırasında havanın burnunuzdan boğazınıza, oradan da gırtlak ve soluk borunuzla bronşlerinize ve akciğerlere geçtiğini sonra da soluk verirken havanın aynı yolu, bu sefer ılık ve ıslak bir şekilde izlediğinizi takip ediniz.

Bu alıştırmayı bir çok kez tekrarlayınız. Basit bir alıştırma ama iyi bir soluk almanın sesin iyi yerleşmesinde çok önemli olduğunu unutmayınız.

Alıştırma III

Dik durunuz, başınız dik, omuzlarınız yukarı kalkmadan, akciğerlerin alabildiği kadar bol, burundan soluk alınız. Soluk alırken ağır alınız, aynı şekilde soluk veriniz. Birdenbire soluk alınız ve birdenbire soluk veriniz.

Alıştırma IV

Ayağa kalkın, bedeniniz dik bir durumda kollarınızı iki yana doğru aşarken yavaş yavaş burunuzdan nefes alın. Nefes alma eyleminiz kollarınız omuz hizasına gelene kadar devam etsin ve kollarınız o omuz hizasına geldiğinde nefesinizi tam anlamıyla almış olun. Kollarınızı ilk durumuna getirirken ağızınızdan yavaş bir şekilde nefes verin. Ellerinizin ve kollarınızın gergin olmamasına dikkat edin. Bu hareketi uçarcasına tam bir gevşeklik içinde yapmalısınız. Nefesinizi verirken, çok yavaş bir şekilde verin.

Alıştırma V

Kollarınızı hızlı bir biçimde iki yana doğru açarken burnunuzdan derin ve bol nefes alın. Kollarınızı eski yerine bırakırken ağızınızdan nefesinizi verin ve kollarınızın omuz hizasını geçmemesine dikkat ediniz.

Alıştırma VI

Hazır olda durunuz. Soluk alırken ayaklarınız ucuna basarak yükseliniz. Birkaç saniye böyle bekleyiniz, beklerken nefesinizi tutunuz. Sonra topuklarınıza basarak birden soluğunuzu sessizce bırakınız. Aynı hareketi birkaç kere tekrarlayınız.

Alıştırma VII

Burnunuzdan 6 sayıyla nefes alın ve nefesinizi 8 sayıyla ağızınızdan verin. Nefesi burundan alma sayısını sabit tutarak nefesinizi verme sayısını iki iki arttırın ve 22'ye kadar ulaşın. Nefesi alırken omuzlarınızı kaldırmamaya dikkat edin.

Alıştırma VIII

Aşağıdaki parça üzerinde, sesi dalgalandırmadan bir solukta söylemeye çalışınız ve olabildiğince yavaş sesle, geniş söyleyerek okumaya çalışınız. Soluk alma yerleri (I) işareti ile belirtilmiştir:

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik, I
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik, I
Ak tolgalı beyler beyi haykırdı: I “İlerle!”
Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kabilelerle. I

Şimşek gibi bir semte atıldık yedi koldan, I
Şimşek gibi Türk atlarının geçtiği yoldan. I
Birden dolu dizgin boşanan atlarımızla
Yerden yedi kat arşa kanatlandık o hızla. I

Cennette bu gün gülleri açmış görürüz de
Hala o kızıl hatıra titrer gözümüzde. I
Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik, I
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik.
(Yahya Kemal Beyatlı, Akıncılar.)

Alıştırma IX

Derin soluk alarak aşağıdaki cümleyi yavaş yavaş bir solukta söyleyiniz

Bir peltek büyük baba peltek konuşan peltek torununu pelteklikten kurtarabilir mi?

Alıştırma X

Yanan bir mumdan birkaç santimetre uzaklıkta açık bir boğumlanma ve iyi anlaşılabilen bir sesle konuşunuz. Eğer mum sönerse soluk çıkarma şiddetlidir, buna dikkat ederek soluğu tutumlu harcamaya alışılmalıdır. Mumu söndürmeden konuşmayı yavaş yavaş yükseltmeye çalışınız.

1.2.3. Selen

1.2.3.1. Tanımı

Seleni gürültü niteliğinde olmayan ses diye tanımlayabiliriz. Türkçede kullanılan selenler, ünlü harflerdir. Bunlar a,e,ı,i,u,ü,o,ö harflerdir.

1.2.3.2. Kusurları

Selen kusurları genel bir sağlık bozukluğundan, bir veya birkaç ses organındaki hastalıktan ileri gelebilir. Ya da kötü bir alışkanlıkla yerleşmiş olan bazı ses ve boğumlanma kusurlarından kaynaklanabilir.

Sağlık sorunları yüzünden oluşan selen kusurları düzeltilemese de kötü alışkanlıktan kaynaklanan selen kusurlarını birtakım alıştırmalarla düzeltmek mümkündür.

Bu alıştırmaların çoğunun etkili olabilmesi, solunum alıştırmalarına dayanmaktadır. Çünkü, düzeltilmesi gereken kusurlar doğru soluk almamaktan kaynaklanmaktadır.

Selen kusurlarına bakacak olursak bunların, kuvvetsizlik, ses titrekliliği ve tiz ve keskin ses olmak üzere üç şekilde olduğunu görmüş oluruz.

1.2.3.3. Kuvvetsizlik

Sesiniz kuvvetsiz ve yetersiz olabilir. Bu da hafif sesle konuşma alışkanlığından ve alıştırma yapmamaktan meydana gelmektedir.

Konuşurken seslerin kuvvetsiz, cılız bir şekilde çıkması, konuşulan kişinin konuşmanızı anlamamasına bunun sonucunda iletişim sorunları yaşanmasına meydan vermektedir.

Sesin kuvvetsizliğini bir takım alıştırmalar yaparak düzeltmek mümkündür.

1. Ağzınızı açarak “a” seleni veriniz.
2. Soluk verirken gitgide artan bir şiddetle “a” selenini çıkarınız.
3. Birdenbire ve aynı şiddeti sürdürerek çıkartınız.
4. Sesinizin şiddetini çoğaltıp azaltınız.
5. Aynı şekilde: fakat birçok kere, sesinizin şiddetini çoğaltıp azaltarak tekrarlayınız.
6. Kısa soluk vererek, oldukça gür sesler çıkarınız.

Ses Titrekliği

Sesiniz gür olabilir ya da cılız çıkabilir; ama her iki durumda da titreklik olabilir. Bu kusur şarkı söylerken fark edilmeyebilir; ama konuşurken hemen kendini belli eder. Bu durum diksiyon açısından kusur sayılır.

Ses titrekliğini önleyebilmek için sesinizi zorlamaktan kaçınarak aşağıdaki alıştırmaları yapınız; ses çağlayan bir nehir gibi akmalıdır.

1. Çok kısa bir süre içinde ve çok az ses vererek bir selen çıkarınız.
2. Bir seleni çıkarırken biraz daha gür ve biraz daha uzun olmasına dikkat ediniz.
3. Durmadan, gitgide biraz daha gür ve öncekinden biraz daha uzun süreli selenler çıkarınız. İyi bir sonuç elde edinceye kadar bu alıştırmaya devam ediniz.

Tiz ve Keskin Ses

Tiz ve keskin ses insan kulağını tırmaladığı için diksiyon açısından da bir kusur kabul edilmektedir. Tıp doktorları bu sese Haremağası sesi demektedirler.

Tiz ve keskin ses kusurunun düzeltilebilmesi için aşağıdaki metodun uygulanması yararlı olmaktadır.

1. Ağzınızı açınız ve olabildiğince derin, düzgün bir soluk alınız. Soluk verirken gırtladığınızda bir kasılma olmamasına dikkat ederek solukla beraber ses çıkartmaya çalışınız.
2. Pes tonda temiz bir ses elde ettikten sonra hecelere geçiniz. Bir heceyi söylerken solukla beraber ses de verilerek hece tamamlanır ve diğerine geçildiği zaman aynı şekilde tekrarlanır. Heceleri uzatarak söyleyiniz.
3. Bu alıştırmalar yapılırken tiz tonlara çıkmamaya dikkat ediniz. Heceleri söylerken iyi sonuç alındıktan sonra elinize bir kitap alınız, aynı şekilde heceler üzerinde durarak ve her hecede soluk alıp pes tonda okumaya devam ediniz.
4. Birçok defa kendi kendine okuma alıştırmaları yapınız.
5. Bu metodu uygularken tiz ve keskin sesinizle konuşmaktan kaçınarak, konuşurken okurken yaptığınız gibi heceleri pes tonlarla söylemeye çalışınız.

1.2.4. Durak

Konuşurken hava ihtiyacımızı karşılayabilmemiz için az veya çok duraklamalar yapmak zorundayız. Çünkü sesimizi belirli bir süre uzatabiliriz; ama sonunda soluğumuz tükenir, duraklayıp yeniden soluk almak zorunda kalırız. İşte konuşma esnasında bu duraklamaların tümü noktalamayı meydana getirmektedir.

Konuşurken duraklamalara genelde önem vermez, sık sık ve kısa duraklamalar yapmazsak bol ve derin soluk alma ihtiyacı duyarız. Bu durum bizim gürültülü soluk almamıza neden olur. Gürültülü soluk alma diksiyon açısından önemli kusurlardan biridir.

Bunu için soluğumuz tükeninceye kadar beklemeyerek çabuk, hissettirmeden soluk almalıyız. Ama tabii ki diksiyonda bu durakları gelişi güzel, kafamıza göre yapamayız. Duraklar cümlelerin anlamına göre düzenlenmelidir. Çünkü noktalamanın anlam yönünden çok büyük önemi vardır.

Durak, söylenen ya da okunan bir metnin solunum yerlerinin oluşturduğu, söz söyleyenin yorulmasına engel olan beklemeledir.

1.2.5. Ton

Konuşurken çıkardığımız seslerin titreşim sayısının az ya da çok oluşuna “ton” denir. Sesin düşük, yüksek ya da tiz ve pes çıkarılmasıdır. Titreşim sayısının çokluğu sesi tizleştirirken azlığı ise pesleştirmektedir.

Monotonluk kötü bir diksiyon karakterini ortaya çıkarmaktadır. Sürekli aynı ses tonuyla konuşan insanlar kendisini dinleyenleri sıkıya başlarlar ve bir süre sonra dikkat çekici olmaktan çıkarlar. Böyle bir konuşma tarzı dinleyenleri usandırır. Çünkü bu duygu ve anlatımdan uzak, aynı tonda sürüp giden bir konuşma şekli olur.

Konuşurken konuşmaya hakim olan ana nokta, çeşitli anlam kavramları sağlayan değişikliklerdir. Konuşanın önem verdiği, anlam katmak istediği kelimelerde başvurduğu ton, kelime ve heceler arasında yükseklik ve yoğunluk bakımından meydana getirdiği farklara “tonlama” adı verilir.

Bir konuşmanın başarısı, doğru tonlama ile mümkündür. İyi tonlanmış bir konuşma insanları etkiler. En güzel tonlama tabii şekilde çıkan ses ile mümkündür.

Doğru tonlama yapabilmek için okuma ve konuşma alışkanlığı kazanmak gerekmektedir. Bunun için de bir metni sesli olarak okuyarak tonlamanın kulak ve zihinde göstereceği etkiyi duyarak hissedebilirsiniz.

Konuşurken kullandığımız ses tonlarına “esas tonlar” adı verilmektedir. Her türlü insan sesi yükseklik bakımından üç esas tonda sıralanmaktadır. Bunlar pes, orta ve tiz’dir.

- 1. Pes:** Bu sese göğüs sesi adı da verilmektedir. Sözlerin alçalan bir tonla seslendirilmesidir.
- 2. Orta:** Hem dinleyeni hem de konuşanı en az yoran tondur. Sözlerin orta halli bir tonla seslendirilmesidir.
- 3. Tiz:** Bu sese kafa sesi de denmektedir. Sözlerin ince ve keskin bir tonla seslendirilmesidir.

Konuşurken aynı tonu kullanarak dinleyenleri sıkılmamak için sesimizdeki tonları zaman zaman kullanmamız gerekmektedir. Konuşmalarımızın daha anlamlı olması için konuşmalarımıza tonlamalar katmalıyız. Bunun için aşağıdaki alıştırmaları uygulamakta yarar vardır.

1. Pes tonda bir selen çıkarıp onu uzatınız.
2. Orta tonda bir selen çıkarıp onu uzatınız
3. Tiz tonda bir selen çıkarıp onu uzatınız.

1.2.6. Ses Bükümü

Konuşurken ses perdelerinin değişmesine “büküm” adı verilmektedir. Ses çıkışı monoton olmayıp yüksek-alçak tonda, hızlı-yavaş arasında, duraklamalı-duraklamasız, vurgulu-vurgusuz arasında değişerek çıkmalıdır. Sesin değişirliğine yani bükümlülüğüne, sesin müzikselliği de denilebilir. Çevrenize dikkat ediniz herkesin birbirinden farklı konuşma biçimi vardır; çünkü bükümlülüğü farklıdır.

Dilde büküm, doğal büküm ve yapma büküm olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Doğal büküm; dilin gerektirdiği gibi histen ve düşünceden ayrılmayan büküm şeklidir. Yani konuşma esnasında konunun gerektirdiği olağan bükümlerdir.

Yapma büküm; dilin gerektirdiği bükümü bozarak histen ve düşünceden ayrı yapmacık olarak uygulanan bir büküm şeklidir. Konuşma sırasında söze özel bir anlam katmak, duygusal öğelere ağırlık ve önem vererek kitleleri etkilemek amacıyla oluşturulan bükümlerdir. Bu tarz konuşmalar zaman zaman inandırıcılıktan uzak olacağı için, bu tarzda konuşmaktan kaçınmak gerekir.

Ses bükümleri veya tonlamaları anlatılmak istenen fikir ve hislerden ayrılmamalıdır. Ama söz söyleyen kişi konuşurken “giriş ve bitirilerin” iyice anlaşılmasını sağlayacak şekilde konuşmalıdır.

Alıştırma-Ses Bükümü

1. Aşağıdaki parçayı anlatılmak istenen bir fikir ve hisleri hissettirerek bükülmeyiniz.

CHİMENE: Bütün gayretime rağmen gizlemeye muvaffak olamadığım bir sırrı artık sizden saklamaya lüzum görmüyorum, haşmetmeap. Ben seviyordum, siz de anlamıştınız; fakat babamın intikamını almak için sevgilimi pek tabii olarak cezalandırmak istedim. Aşkımı, vazifeme nasıl feda ettiğimi zati haşmetaneniz kendi gözlerinizle gördünüz. Nihayet, işte Rodrigue öldü ve onun ölümü beni amansız bir düşman vaziyetinden matemli bir sevgili haline getirdi. Sebebi hayatım olan babama karşı böyle bir intikam boynumun borcu olduğu gibi, şimdi sevgilime karşı bu göz yaşlarını dökmek de gene boynumun borcudur. Don Sanche beni müdafaa etmekle mahvıma sebep oldu, halbuki ben şimdi beni mahveden adama zaten zafer mükafatı oluyorum!

Haşmetmeap, eğer bir kral kalbinin merhametle yumuşama ihtimali varsa lütfen beni bu ağır mahkumiyetten kurtarınız; sevgilimin hayatına mâl olan bu zaferin mükafatı olarak ben ona bütün servetimi bağışlıyorum, buna mukabil o da beni bana bağışlasın; ben de bir manastıra kapanıp son nefesime kadar gece gündüz hem babama, hem sevgilime ağlayayım.

(Corneille, le Cid. Çeviren: İ. H. Danişmend. Perde V. Sahne VII)

2. Aşağıdaki parçayı istenilen etkiyi meydana getirecek şekilde; ama sesi ölçülü kullanarak okuyunuz.

JULİET: Elveda. Allah bilir bir daha ne zaman karşılaşacağız. İçimde, damarlarımı ürperten, kanımı donduran, hafif soğuk bir korku var! Buraya gelip beni teselli etsinler; çağıracağım: Sütmine! Lakin onun burada ne işi var? Bu hazin sahneyi tek başıma oynamam lazım.

Gel, küçük şişe! Ya bu terkinin hiçbir tesiri olmazsa! O zaman yarın sabah evlenecek miyim? Hayır, hayır, bu mani olacak. Sen şurada yat. (Hançeri yatağın üstüne koyar.) Ya şişenin içindeki mayı, rahibin beni Romeo ile gizlice evlendirdiği meydana çıkıp da haysiyeti, şerefi sarsılmasın diye içirmek istediği bir zehirse?

Galiba, zehir bu; ama içim bu şüpheye karşı isyan ediyor. Mukaddes bir adam, nasıl yapar böyle bir şeyi? Ya mezara gömülünce Romeo beni kurtarmaya gelmeden evvel uyanırsam? Ah ne müthiş şey, yarabbim! İçine bir nefes temiz, can veren hava girmeden lahitte tıkanarak boğulmaz mıyım? Romeo geldiği zaman beni orada boğulmuş bulacak.

Yaşasam bile oranın dehşeti; gece ve ölüm, o eski mahzen, yüzlerce seneden beri ecdadımın kemiklerini içine alan bu tarihi makber beni çıldırtmaz mı? Tibalt'ın kefeninin içinde taafün etmeye başlayan taptaze, kanlı cesedini görür de çıldırmaz mıyım? Orada, gecenin bazı saatlerinde ruhlar dolaşmış. Ah, erken uyanarak o fena kokuları duyar, topraktan çekilen Mandragora feryatları gibi insanları çıldırtan haykırımlar işitsem. Ben, ben! Çıldırırsam! Bu müthiş korkuların tesiri ile deli olmaz mıyım? O zaman bir çılgın gibi ecdadımın kemikleri ile oynayacak ve yaralı Tibalt'ı kanlı kefeninden mi çıkaracağım? Bu cinnet halindeyken bir akrabamın kemiğini sopa gibi kullanarak kafa tasımı patlatacak, zavallı beynimi dışarı fırlatacağım, öyle mi? Ah! İşte, yeğenimin hayalini görüyorum.

Hortlak! Romeo'yu arıyor...Bir hancerin sivri ucuyla canını alan Romeo'yu! Dur.
Tilbalt, dur! Romeo, geliyorum! Şerefine içiyorum. (*İçer ve yatağa düşer.*)
(W.Shakespeare, Romeo ve Jülyet, Çeviren: İlhan Siyami Tanar. Perde IV. Sahne III.)

UYGULAMA FAALİYETLERİ

İşlem Basamakları	Öneriler
<p>➤ Öneriler doğrultusunda doğru soluk alınız ve veriniz.</p>	<p>➤ Doğru soluk alma yöntemlerini uygulayınız. Zorlamadan normal olarak soluk alma hareketlerinizi izleyiniz.</p> <p>➤ Doğru soluk alma yöntemini uyguladıktan sonra soluk verme yönteminin doğru olmasına dikkat ediniz.</p>
<p>➤ Öneriler doğrultusunda tonlama çalışması yapınız. Bunun için herhangi bir çocuk masal kitabı edininiz.</p>	<p>➤ Masaldaki karakterleri farklı ses tonlarıyla seslendiriniz.</p> <p>➤ Örneğin masalı anlatan kişinin sesini orta bir tonla okuyunuz.</p> <p>➤ Masaldaki kahramanlardan birine çok tiz, diğerine çok pes ses tonları veriniz.</p> <p>➤ Bu çalışmalar konuşmalarınızda tonlamadan yararlanmanıza, sesinize bükümler katmanıza yardımcı olacaktır.</p>

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ÖLÇME SORULARI

1. İnsanların duygu, düşünce ve isteklerini ifade etmek için kullanabileceği en önemli araç aşağıdakilerden hangisidir?
A) İletişim
B) Diksiyon
C) Telefon
D) Dil
2. Herhangi bir dilden bilinen tarihi seyir içinde veya daha önceden ayrılmış olup ses, şekil ve kelime ayrılıkları gösteren kolları ne ad verilir?
A) Şive
B) Lehçe
C) Ağız
D) Dil
3. Latince anlamı “söz söylerken sözcüklerin seçilip, düzenlenerek düşünceleri kolaylıkla anlatma tarzı” olan kelime aşağıdakilerden hangisidir.
A) Türkçe
B) Konuşma
C) Diksiyon
D) Boğumlama
4. Aşağıdakilerden hangisi Üslup çeşitlerinden biri değildir?
A) Alçak Üslup
B) Yüksek üslup
C) Sade Üslup
D) Karışık Üslup
5. Kalın sesleri ince seslerden ayıran niteliğe ne ad verilmektedir?
A) Şiddet
B) Yükseklik
C) Tını
D) Pes Ses
6. Aşağıdakilerden hangisi soluk alma şekillerinden biri değildir?
A) Göğüsten
B) Kaburga
C) Karından
D) Mideden

7. Gürültü niteliğinde olmayan sese ne ad verilir?
A) Müzik
B) Selen
C) Fonetik
D) Tını
8. Aşağıdakilerden hangisi bir kusur değildir?
A) Kuvvetsizlik
B) Ses Titrekliliği
C) Pes Ses
D) Tiz ve Keskin Ses
9. Konuşurken çıkardığımız seslerin titreşim sayısının az ya da çok oluşuna ne ad verilir?
A) Kuvvetlilik
B) Ton
C) Güç
D) Tiz Ses
10. Konuşurken ses perdelerinin değişmesine ne ad verilir?
A) Tonlama
B) Diksiyon
C) Selen
D) Büküm

DEĞERLENDİRME

- Sorulara verdiğiniz cevapları, modülün sonundaki cevap anahtarıyla karşılaştırın.
- Yanlış cevaplandırduğunuz soruyla ilgili konuyu tekrar gözden geçirin.
- Bu test sizin diksiyonla ilgili konulardaki bilginizi ölçmeye yöneliktir. İyi bir diksiyon sahibi olmak istiyorsanız konuların içinde geçen alıştırmaları mutlaka uygulayın.
- Güzel ve etkili konuşmak için iyi bir diksiyona sahip olmanız gerekmektedir. Bunu sağlayabilmeniz için öğrendiklerinizi gündelik hayatınızdaki konuşmalarınıza da uygulayın.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Dili kullanırken kelimeleri doğru telaffuz edebileceksiniz

ARAŞTIRMA

- Yazı dili ve konuşma dili arasındaki farkları araştırınız.
- Boğumlanmayı araştırınız ve çevrenizdeki kişilerin kelimeleri boğumlamasına dikkat ediniz.
- Herhangi bir metni söz noktalarına dikkat ederek okuyunuz.

2. KELİME VE SÖZ NOKTALARI

2.1. Kelime

2.1.1. Kelimenin Elemanları

Kelimenin elemanlarına baktığımızda bunların , harfler ve heceler olduğunu görmekteyiz. Harfle, heceleri oluşturduğundan dolayı önce harfleri tanımamız doğru olacaktır.

Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dişler ve dudaklar gibi herhangi bir engelle karşılaşmadan direkt çıkan seslere ünlü (sesli) harf denir. Bir ünlüyle iyice uyuşmuş bir boğumlanma gürültüsüyle meydana gelen harflere de ünsüz (sessiz) harf denir.

Ağzımızdan bir kerede çıkan ses topluluğuna ise “hece” denir. Heceler birleşerek kelimeleri meydana getirmektedirler.

Bütün ünlüler selenin kendisidir; ama aralarındaki ayrımı yapan nitelik tınıdır. Selenin bu niteliği çeşitli müzik aletlerinden çıkan notaları da ayırt etmeye yaramaktadır.

2.1.2. Türkçedeki Kalın Ünlülerin ve Yabancı Kelimelerdeki İncelerin Çıkarılması

Dilimizde esas olarak sekiz ünlü bulunmaktadır. Yalnız yabancı dillerden geçen kelimeler nedeniyle ünlü çeşitleri on ikiye kadar yükselmektedir.

- A (kalın), â (ince), e (açık), é (kapalı), ı, i, o (kalın), ô (ince), ö,u (kalın), û (ince), ü Bu ünlü çeşitleri birbirinden tını farkıyla ayrılmaktadırlar.
- Dilimizde yirmi bir ünsüz vardır. Bunlar b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z'dir.

2.1.3. Söyleniş

Söyleniş (fonetik) diksiyon için çok önemlidir. Ses aletinin hareketleriyle birçok hecenin farkları belirtilir ve böylelikle dinleyenlere işittirilmeye çalışılır. Söylenişte ünlüler konuşma organının hareketiyle çıkartılır.

Diksiyonda esas alınan söyleniş şekli İstanbul söylenişidir. Söyleniş bölümünde sesli ve sessiz harfleri ayrı ayrı inceleyeceğiz. Türkçede 8 adet sesli ve 21 adet sessiz harf vardır. Sesli harfleri “ünlü”, sessiz harfleri de “ünsüz” kelimesiyle tanımlayacağız. Türkçemizdeki ünlüler “a, e, ı, i, o, ö, u, ü”den oluşur. Ünsüzler ise “b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z” den oluşur. Söyleniş bölümünde ünlü ve ünsüz harflerin fonetiğini öğreneceğiz. Aşağıda konular hem anlatılmış hem de gerekli alıştırmalar birlikte verilmiştir.

Alıştırma-Fonetik

Ünlüler

A

Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen iki (a) vardır. Bunlardan biri (kalın a) diğeri de (ince a) dır. Her iki (a) bazen uzun, bazen kısa okunabilir. Bu iki (a) yı söylerken birbirinden ayırt etmek için (ince a) nın üzerine şu (^) işareti koyarak göstereyim.

Kalın A

Şu şekilde söylenir: Dil doğal duruşunu değiştirerek ortaya doğru biraz yükselir, dudaklar hareketsiz, yanaklar gevşek ve çeneler açık. aaa aaaa aaaa

Elâlem ala dana aldı ala danalandı da biz bir ala dana alıp aladananamadık. Akrabanın akrabaya akrep etmez ettiğini. Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar.

İnce A

(Kalın a) ya oranla daha ileriden söylenen bir ünlüdür. Dilimize geçen yabancı kelimelerden gelmiştir. Bu kelimelerin başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek:

lâla, lâstik, hâl. hâlbuki, lâf, lâkırdı, lâle, lâl, kâse, lâle, lânet, lâzım, kâzım, kâtip gibi.
Lâla lâtif lâleli lâmbasını lâcivert lâke lâvabodan nâzik, nâdide şefkâte verdi.

Uzun A

Bunu da (â) şeklinde gösterelim :

Örnek: Nâne, nâdir, nâme, câhil, câhit, seyahât, sâdık, sâbit, kâtil, nâzik târih, mâvi, hâttâ, hârf, dikkât, şefkât, kabahât, sıhhât, nâmus, nâne, nâsihat,

E

Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen iki (e) vardır. Bunlardan biri (açık e) diğeri de (kapalı e) dir. Bu iki (e) yi söylerken birbirinden ayırt etmek için (kapalı e) nin üzerine şu (') işareti koyarak (açık e) den ayıralım. eee eeee eeee

Açık E

(Açık e) şu şekilde söylenir: Çeneler (a) ünlüsünde olduğu gibi, dil ileri doğru yükselir. Kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Eş, sen, sene- Edebi edepsizden öğren: Ekmeği ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver: Evlinin bir evi, evsizin bin evi var. - Bir elin nesi var, iki elin sesi var. - Sen dede ben dede bu atı kim tımar ede.

Kapalı E

(Kapalı e) şu şekilde söylenir: Dudak kenarları kulaklara doğru biraz yaklaşır çeneler hafifçe sıkılır.

Gece penceredeki bengekli tekir kedi tenceresindeki eti yedi.

I

Şu şekilde söylenir: Çıkış noktası damağın arka kısmındadır. Dudakların köşesi kulaklara doğru açılır. Dil damağın arkasına doğru toplanarak dar bir geçitten havayı bırakır. Dilimizde (ı) ünlüsü kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Isı, ıslık, ılıcalı ııı ıı ıııı

İhlamuru ısıt, Tıkır tıkır, Mırıl mırıl, şıkır şıkır. Yığın yığın, kıpır kıpır, gıcır gıcır, ıslak ıslak, pırıl pırıl, fırl fırl, zırıl zırıl.

i

Şu şekilde söylenir: Çıkış noktası damağın ön kısmındadır. Dudakların köşesi kulaklara doğru açılır, dil damağın iki yanına dayanarak dar bir geçitten havayı bırakır. Kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: İz, dil, izci iii iiiii iiiii
İki dinle bir söyle, iki el bir baş içindir.

Dilimizde süresi uzun olan (i) lere rastlanır:

İcat, biçare, bıtap, bıtaraf, veli, fenni, fiziki, cani, hayati, nihai, fuzuli, deruni

O

Konuşma dilimizde kalın ve ince olmak üzere iki ayrı O vardır.

Kalın O

Çeneler açık, dudaklar birbirine yakındır ve ağız içi yuvarlaktır. Kelime başlarında sık rastlanır.

Örnek: Ot, ova, ocak, olmak, ordu, oda, orman, ortak, bando, banyo, biblo, bono, fiyasko, tango, solo, fono, foto, radyo, stüdyo, şato, tempo, vazo. Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz. oooo oooo ooo

İnce O

Biraz daha ileriden daha az yuvarlak yapılarak söylenir.

Löbutları loş loçasında notalayan normâl lort loşyoncusunun lokantasında nohutları lokumlarla karıştırdı.

Ö

Çeneler ve dil (açık e) ünlüsünde olduğu gibidir. Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine yaklaşır ağız küçük bir yuvarlak gibi olur, (ö) ünlüsü çoğunlukla kelime başında bulunur. öö öö öö öö

Örnek: öbek, öc, ödenek, ödünç, ödeşmek, ödev, öfke, öğrenmek, öğrenim, öğretim, öğrenmek, öğüt, ökçe, öksürük, örs

Ölenle ölünmez. Ölüm kalım bizim için. Önce düşün, sonra söyle. Öfkeyle kalkan zararlar oturur.

U

Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen iki (u) vardır. Bunlardan biri (kalın u) diğeri de (ince u) dur.

Kalın U

Çeneler açık, dudaklar birbirine iyice yaklaşık ve ağız tam bir küçük yuvarlak olur.

Örnek: Uç, ucuz, uçak, uçurum, uykucu, ulu uuu uuu uuu
Unkapanı uğradığı uğursuzluktan upuzun uzandı.

İnce U

(Kalın u) ya oranla daha ileriden söylenir. Ünlüsü çoğunlukla yazıda (ü) ünlüsü ile gösterilir.

Örnek: Rûya, rûzgâr, hûlya, gûya, lûzûm, lûtfen, lûgat, nûr, nûmara, Nûri,
Gûya Hûlya rûyasında Lûtfi'ye nûmaralı nûtuk söyleyerek lûtfetmiş.

Ü

Çeneler ve dil (açık e) ünlüsünde olduğu gibidir. Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine iyice yaklaşır ve büzülür. (Ü) ünlüsüne dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda sık rastlanır.

Örnek: Üç, üçgen, üçlü, üçüz, üflemek, ülker, ülkü, ün, ünlem, ünlü, üreme, ürkek, ürpermek, üzüm, üstün, üşenmek, ütü üüü üüü

Üzüm üzüme baka baka kararır. Ülker üzüntüden üzüm üzüm üzüldü. Ürümesini bilmeyen köpek, sürüye kurt getirir.

Ünsüzler

B

Dudakların birleşip açılmasıyla meydana gelir. Kelimenin başında veya ortasında bulunur. Kelime başında örnek: Baş, boş, bıçak, biber. Kelime sonunda (p)ye dönüşür.

Örnek: Kitap, kap, hesap, çorap. Ancak kelime sonunda ünlü bulunursa eski konumuna döner. Örnek: kitabı, dolabı, kabı, hesabı

Gerçekte (p) ile biten kelimeler ise değişmezler. Örnek: sap-sapı, çöp-çöpü, top-topu, tüp-tüpü, küp-küpü, kulp-kulpu, hap-hapı,

Bi Be Ba Bo Bu Bö Bü Bı

Bip Bep Bap Bop Bup Böp Büp Bıp

Bil Bel Bal Bol Bul Böl Bül Bıl

Bir Ber Bar Bor Bur Bör Bür Bır

Bit Bet Bat Bot But Böt Büt Bıt

Bis Bes Bas Bos Bus Bös Büs Bıs

Babasının benekli bıldırcını bitişik bostanda böceklerden bunalarak büzüldü.

C

Dişler birbirine yaklaşık; dil ucu dizlerin ön kenarına yayılmış, alt çene aşağı düşerek çıkar.

Örnek: Cam. caba, cacık, Coşkun, cömert, cüce, cümle. Kelime sonunda (ç) olur.

Ci Ce Ca Co Cu Cö Cü Cı

Cip Cep Cap Cop Cup Cöp Cüp Cıp

Cik Cek Cak Cok Cuk Cök Cük Cık

Cit Cet Cat Cot Cut Cöt Cüt Cıt

Cambaz Cevat cılız cimri coşkunla cömertliğe cumbada cüret ettiler.

Ç

C harfinden biraz daha sert olarak çıkar. Çıkış biçimi aynıdır.

Çi Çe Ça Ço Çu Çö Çü Çı

İç Eç Aç Oç Uç Öç Üç İç

Çip Çep Çap Çop Çup Çöp Çüp Çıp

Tiç Teç Taç Toç Tuç Töç Tüç Tıç

Piç Peç Paç Poç Puç Pöç Püç Pıç

Şiç Şeç Şaç Şoç Şuç Şöç Şüç Şıç

Çardaklı çeşmedeki çırak; çiçekleri, çorbanın çöreğini ve çuvalları çürüttü.

D

Dilin damağın ön kısmına ,üst diş köklerine dokunmasıyla çıkarılır. Örnek: dam, dal, dar, dış, diş, dadı, dede, deney,demir.

Kelime sonunda (t) olur. Yalnız anlamları ayrı olup söylenişleri benzeyen bir kaç kelimeyi birbirinden ayırmak için (d) olarak yazılır. Örnek: ad (isim), at (hayvan), od (ateş), ot (bitki), had (derece), hat (çizgi)

Di De Da Do Du Dö Dü Dı

Dik Dek Dak Dok Duk Dök Dük Dık

Dir Der Dar Dor Dur Dör Dür Dır

Dip Dep Dap Dop Dup Döp Düp Dıp

Dit Det Dat Dot Dut Döt Düt Dıt

Diz Dez Daz Doz Duz Döz Düz Dız

Davulcu dede dışarıklı dikişçiye dolandırırken dönemecin duvarından düştü.

F

Üst kesici dişler alt dudağın üstüne dokunup açılmasıyla çıkarılır. Dilimizde çoğunlukla kelime başında, pek seyrek olarak da ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: fal, fil, fakat, falaka, falanca, faraş, felek, ferman, fasafiso, federasyon, felâket, felç, fevkalâde, frak, fitre, film, fayans, fötr, fonojenik, futbol, füze.

Fil Fel Fal Fol Ful Föl Fül Fıl

Fip Fep Fap Fop Fup Föp Füp Fıp

Fit Fet Fat Fot Fut Föt Füt Fıt

Fif Fef Faf Fof Fuf Föf Füf Fıf

G

Dil sırtının damağın gerisini, bir de damağın daha ön kısmını kapatmasıyla meydana gelir.

Örnek: Gaga, gagalamak, gam, galiba, gar, garaj, gargara, gazete, gelincik, göçmen, gölge, gönye, görev, güzellik.

(G) ünsüzünün iki çıkış noktası vardır. İnce ünlülerle damağın ön kısmından çıkar.

Örnek: Gâh, gel, gör, git, gûya, güç. Kalın ünlülerle damağın gerisinden çıkar. **Örnek:** gar, gıcık, gocuk, guguk gibi.

Gi Ge Ga Go Gu Gö Gü Gı

Gip Gep Gap Gop Gup Göp Güp Gıp

Gil Gel Gal Gol Gul Göl Gül Gıl

Gik Gek Gak Gok Guk Gök Gük Gık

Gif Gef Gaf Gof Guf Göf Gүf Gıf

Gir Ger Gar Gor Gur Gör Gür Gır

Galip Geyve'de gır gır giden gocuklu göçmen gururluya güldü.

Ğ

Dilimizde varlığını ancak kendinden evvel gelen ünlünün süresini uzatmakla hissettirir. Kelime başında bulunmaz, iki ünlü arasında ise ikili ünlü meydana getirir.

Örnek: Boğaz-boaz, doğal -doal, yoğurt - yourt

Konuşma dilimizde bazan y ve v seslerine döner.

Örnek: eğer-eyer, diğer-diyer, soğuk-sovuk

Ği Ğe Ğa Ğo Ğu Ğö Ğü Ğı

Ğip Ğep Ğap Ğop Ğup Ğöp Ğüp Ğıp

Ğir Ğer Ğar Ğor Ğur Ğör Ğür Ğır

Ğil Ğel Ğal Ğol Ğul Ğöl Ğül Ğıl

H

Bir soluk harfi olup ağzın (kalın a) ünlüsünü çıkardığı durumla meydana gelir. Örnek: Habbe, haberci, haber, hacamat, hacı, hacıyatmaz, hadde, hademe, hafız, hafif, hafta, hakiki, hakir, hâlbuki, hallac, hassâs, hece, hımhım, hipnotizma, hokkabaz, hulâsa, hulyalı, hüner, hücum, hücre, hüviyet,

Hi He Ha Ho Hu Hö Hü Hı

Hip Hep Hap Hop Hup Höp Hüp Hıp

Hil Hel Hal Hol Hul Höl Hül Hıl

Hih Heh Hah Hoh Huh Höh Hüh Hıh

Hit Het Hat Hot Hut Höt Hüt Hıt

Hir Her Har Hor Hur Hör Hür Hır

Habeş hemşire hırkalı hizmetçi hoppa hödüğe hurmaları hürmetle sundu.

J

Dişler birbirine, dil sırtı da katı damağa yaklaşır, havanın dil ortasından sızmasından meydana gelir. Örnek: Jale, Japon, jandarma, jambon, jelâtin, jeoloji, jeolog, jest, jilet, jübile, jüri.Halk arasında (j) ünsüzünün (c) olduğu görölür.

Örnek: Japon- Capon, jandarma - candarma, panjur - pancur, jurnalcı - curnalcı,

Ji Je Ja Jo Ju Jö Jü Ji

Jir Jer Jar Jor Jur Jör Jür Jır

Jip Jep Jap Jop Jup Jöp Jüp Jıp

Jij Jej Jaj Joj Juj Jöj Jüj Jıj

Jil Jel Jal Jol Jul Jöl Jül Jıl

Jis Jes Jas Jos Jus Jös Jüs Jıs

Japon jeolog jiletini jurnalıyle jüriye verdi.

K

Dil sırtının damağın gerisini, bir de damağın daha ön kısmını kapatmasıyla meydana gelir. İnce ünlülerle damağın ön kısmından kalın ünsüzlerle ise arka kısmından çıkar.

Örnek1: kel, kir, kör, kâtip, kâhya **Örnek2:** kaba, kaya, kaçak, kadastro, kadın kadife, kalp, kal

Ki Ke Ka Ko Ku Kö Kü Kı

Kil Kel Kal Kol Kul Köl Kül Kıl

Kip Kep Kap Kop Kup Köp Küp Kıp

Kik Kek Kak Kok Kuk Kök Kük kık

Kir Ker Kar Kor Kur Kör Kür Kır

Kit Ket Kat Kot Kut Köt Küt Kıt

Kara ketenlik külahlı kuş kara kediyi yedi

L

Dil ucu damağın ön kısmına(lale), bir de daha gerisine(olay) dayanır, hava dilin yanlarını titreterek sızar.

Örnek: lâbirent, lâboratuvar; lâcivert; lâçka, lâdes, lâf, lâkap, lâhana, leylâk, leziz, limon, lise, litografya, liyakat, löca, lödos, lökanta, lokma, lökomotif, lösyon, löş,

Li Le La Lo Lu Lö Lü Lı

Lir Ler Lar Lor Lur Lör Lür Lır

Lit Let Lat Lot Lut Löt Lüt Lıt

Lil Lel Lal Lol Lul Löl Lül Lıl

Lip Lep Lap Lop Lup Löp Lüp Lıp

Lin Len Lan Lon Lun Lön Lün Lın

(L) ünsüzü bazı kelime ortalarında ve sonlarında kaybolur. Örnek: nası şey- nasıl şey, kak ordan - kalk ordan. Adı konuşmada (r) ünsüzünün (l) olduğuna sık rastlanır. Buna (Leleşme) denir.Önek: birader-bilâder, Berber-belber, servi - selvi, serbest - selbes, bâri - bâli, diye- diyelek, kerli ferli - kelli felli, zemberek -zembelek, merhem - melhem, terlik - tellik, amerikan - amelikan

M

Dudakların birleşip açılması ve damağın hafif alçalmasıyla meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Maalesef, macera, maç, madalya, maalmemnuniye, maarif, modern, mücevher, madenî, manzume, müzakere, mütemmim

Mi Me Ma Mo Mu Mö Mü Mı

Mir Mer Mar Mor Mur Mör Mür Mır

Min Men Man Mon Mun Mön Mün Mın

Mip Mep Map Mop Mup Möp Müp Mıp

Mil Mel Mal Mol Mul Möl Mül Mıl

Mim Mem Mam Mom Mum Möm Müm Mım

Muhallebici melankolik Mısırlı Mirza modern mösyöyle Muradiyede müzik dinledi.

N

Dilin damağın ön kısmına, diş köklerine dayanıp açılmasıyla meydana gelir: Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Nasır, nadan, nadide, nafaka, nafile, naftalin, nakil, nakit , nal nalbant, namaz, namus, nankör, narin, narkoz, nâsihat, nâzım, nazik, nesir, nezaket, nilüfer, nisan

Ni Ne Na No Nu Nö Nü Nı **Nip Nep Nap Nop Nup Nöp Nüp Nıp**
Nil Nel Nal Nol Nul Nöl Nül Nıl **Nir Ner Nar Nor Nur Nör Nür Nır**
Nim Nem Nam Nom Num Nöm Nüm Nım **Nin Nen Nan Non Nun Nön Nün Nın**

Namlı nane nini nini naneleri numaraladı.

P

Dudakların birleşip açılmasıyla ve açılma sırasında dışarıya hava fırlamasıyla meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: paça, paçavra, paket, pala, palamut, panorama, pansiyon, pantolon, papatya, paragraf, paramparça, paraşüt, paratoner, parazit, patinaj, pedagoji, plak, plaka, plan, planör, politika, porselen, porsiyon, program, projeksiyon, protesto, psikoloji.

Pi Pe Pa Po Pu Pö Pü Pı **Pip Pep Pap Pop Pup Pöp Püp Pıp**
Pil Pel Pal Pol Pul Pöl Pül Pıl **Pir Per Par Por Pur Pör Pür Pır**
Pit Pet Pat Pot Put Pöt Püt Pıt **Pis Pas Pos Pus Pös Püs Pıs**

Palavracı peltek pısırik pişkin poturlu porsuk pulcu püskürdü.

R

Dil ucunun yukarıdaki kesici dişlere yakın noktayla meydana getirdiği kapağın birçok defa açılıp kapanmasıyla meydana gelir. Kelime başında bulunan (R) kolay söylenir. Fakat kelime sonlarındaki (R) ünsüzlerine önem verilmezse anlaşılması güç olur.

Örnek: rabıta, radyatör, radyografi, rahat, roket, raket, ramazan, randevu raptiye, rol, reçete, rehber, rehin, rejisör, rakip, reklâm, rekor, repertuar, reverans, rezonans, riyakâr, romatizma, rota, rozet, röportaj, rûya, rûzgâr.

Ri Re Ra Ro Ru Rö Rür Rı

Rir Rer Rar Ror Rur Rör Rür Rır

Fri Fre Fra Fro Fru Frö Frü Frı

İr Er Ar Or Ur Ör Ür Ir

Tir Ter Tar Tor Tur Tör Tür Tır

Gri Gre Gra Gro Gru Grö Grü Grı

S Radyolu ressam Ramis Rasim'in romanıyla röportaj yaptı

Dudaklar açıktır, dilin ucu alt diş köklerine yaklaşır ve hava dilin arasından tonsuz olarak sızar. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: sap, saat, sabah, sabotaj, saman, servis sıska, seksek senaryo, stüdyo, spiker, smokin, hassas, kasa gibi.

Si Se Sa So Su Sö Sü Sı

Sir Ser Sar Sor Sur Sör Sür Sır

Şiş Şeş Şaş Şoş Suş Şöş Şüş Şış

Sil Sel Sal Sol Sul Söl Sül sıl

Sis Ses Sas Sos Sus Sös Süs Sıs

İsi Ese Asa Oso Usu Ösö Üsü Isı

Ş Sandıklıda sepetleri sıralı simitçi sofrada sökülen sucukları süpürdü.

Dişler birbirine, dil sırtı da katı damağa yaklaşır; hava dilin ortasından çıkar.

Örnek: şantaj, şantiye, şafak, şahin, şakşakçı, şimendifer, şimşek, şarapnel, şarjör, şifre, şövale, şüphe, şölen.

Şi Şe Şa Şo Şu Şö Şü Şı

Şir Şer Şar Şor Şur Şör Şür Şır

Şiş Şeş Şaş Şoş Suş Şöş Şüş Şış

Şil Şel Şal Şol Şul Şöl Şül Şıl

Şis Şes Şas Şos Şus Şös Şüs Şıs

Şiz Şez Şaz Şoz Şuz Şöz Şüz Şız

Şamlı şemsek şimşir şafak şakşaklandı

T

Dilin damağın ön kısmına diş köklerine dayanıp açılmasıyla meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: tabak, taban, tabela, tablet, tablo, talih, tarih, tapu, tatil, teklif, tekzip, telefon, teleskop, televizyon, telgraf, temenni, tempo, temsil, tentene, tepki, terlik, termos, testere, transatlantik, transformatör, trapez, titiz, tiyatro, tren, tribün, turp, turnike, tünel,

Ti Te Ta To Tu Tö Tü Tı

Tir Ter Tar Tor Tur Tör Tür Tır

Tis Tes Tas Tos Tus Tös Tüs Tıs

Tik Tek Tak Tok Tuk Tök Tük Tık

Tit Tet Tat Tot Tut Töt Tüt Tıt

Tiş Teş Taş Toş Tuş Töş Tüş Tış

Tatar tepsici tıknaz titiz Tosun tömbekici tulumbacıyla tütün tüttürdü.

V

Üst kesici dişler alt dudağın üstüne dokunur. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: vade, vadi, vagon, vahşi, vakit, vantilâtör, vapur, varil, varis, vasiyet, velvele, vergi, vestiyer, vesvese,

Vi Ve Va Vo Vu Vö Vü Vı

Vil Vel Val Vol Vul Völ Vül Vıl

Vis Ves Vas Vos Vus Vös Vüs Vıs

Viv Vev Vav Vov Vuv Vöv Vüv Vıv

Vir Ver Var Vor Vur Vör Vür Vır

Viş Veş Vaş Voş Vuş Vöş Vüş Vış

Velveleli vasi vesvese vadide vagon verdi

Y

Dil ortasıyla ön damak arasından çıkar. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: yaba, yaban, yağmur, yalan, yamyam, yankı, yan, yarış, yaz, yaş, yangın, yayan, toy, çay.

Yi Ye Ya Yo Yu Yö Yü Yı

Yil Yel Yal Yol Yul Yöl Yül Yıl

Yis Yes Yas Yos Yus Yös Yüs Yıs

Yiy Yey Yay Yoy Yuy Yöy Yüy Yıy

Yir Yer Yar Yor Yur Yör Yür Yır

Yiz Yez Yaz Yoz Yuz Yöz Yüz Yız

Yalvaçlı yelpazeli yıldız yirmi yoksul yörükle yumurtalarını yükledi.

Z

Dilin ucu alt diş köklerine yaklaşır, hava dilin arasından tonlu olarak çıkar. Kelimelerin başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Zi Ze Za Zo Zu Zö Zü Zı

Zil Zel Zal Zol Zul Zöl Zül Zıl

İzi Eze Aza Ozo Uzu Özö Üzü Izi

Zip Zep Zap Zop Zup Zöp Züp Zıp

Zir Zer Zar Zor Zur Zör Zür Zır

Ziş Zeş zaş Zoş Zuş Zöş Züş Zış

Örnek; zafer, zahire, zahmet, zakkum, zalim, zaman, zambak, zezem, zenci, zerdali.

2.1.4. Yazı Dili İle Konuşma Dili Arasındaki Farklar

Bir dil konuşma dili ve yazı dili olarak ikiye ayrılır: Konuşma dili, günlük hayatınızda konuşurken kullandığınız dildir. Yazı dilini besleyen en önemli kaynak da sözlü kültür ve konuşma dilidir.

Bir ülkenin hemen her bölgesinde birbirinden farklı telaffuzlara ve kelime ayrılıklarınadayanan ağızlar bulunabilir. Bu durumda konuşma dili, o dili konuşan toplumların her bölgesinin kendi ağız yapısına dayanan, günlük, tabi dilidir. Erzurum'da konuşan kişi Erzurum ağızını, Trabzon'da konuşan kişi Trabzon ağızını kullanır.

Hiçbir dilde yazı konuşmayı tümüyle yansıtamaz. Bugün Türkçede konuşma ve yazının pek çok dile göre birbirine çok yakın olmasının nedeni Latin kökenli Türk alfabesine geçişin yeni olmasıdır. Yine de geçen süre içinde konuşma dili yazıdan biraz uzaklaşmıştır. Oluşan farklılıkların bir bölümü zamanla yazıyı etkilese bile çoğu konuşma düzeyinde kalmıştır. Bunları bilmek ve yazıya yansıtmamak gerekir.

Yazı dili ise kültür dilidir. Yazılı eserlerde kullanılır. Yazı dili, o dili konuşan insanların, lehçe ya da ağızlarından birisinin temel alınması sonucu standart bir hale getirilmesiyle oluşur. Yazı dili olma niteliğini taşıyan ağızın, bir ülkenin kültür merkezi olarak gelişen bölgesinin ağız olması ve konuşma dillerinin de en gelişmiş olanı arasında seçilmiş bulunması zorunluluğu bulunmaktadır. Daha öncede belirttiğimiz gibi Türkçenin yazı dili, İstanbul ağızına dayanmaktadır.

Bir ülkenin çeşitli konuşma dilleri ve ağızları bulunmasına karşılık, bir tek yazı dili bulunmaktadır. O ülkede yaşayan insanlar, okuyup yazarken bu ortak dili kullanmaktadır. Konuşma diline göre ayırt edici en önemli özelliği, muhafazakar olmasıdır. Normal şartlarda, dışarıdan zorlama olmaksızın dile ait özelliklerini kolay kolay kaybetmemesidir. Aynı ülke içinde konuşulan lehçe ve ağızların alabildiğine farklılaşmasını önlemesidir.

Diksiyon açısından konuşma dili yazı diline göre incelenmektedir. Tarihi geçmişe baktığımızda konuşma dilinin yazı dilinden önce olduğunu görmekteyiz. İnsanlar düşüncelerini, duygularını yazıya dökmeye önce sözle anlatmaya çalışmışlardır.

Yazı dilindeki basit alfabe sistemi bütün sesleri göstermeye yetmez; bu yüzden fonetik, fonetik konuşmadaki sesleri bütün incelikleriyle kayıt eder. Konuşma dilinde düzen ve kurallara bağlar. Fonetik diksiyonun esaslı bir yardımcısıdır. Fonetik kurallarına bir sonraki söyleniş konusunda yer verilmiştir.

2.1.5. Boğumlanma

Boğumlanma, ses organları tarafından seslerin doğru yerden ve doğru zamanlamayla çıkmasıdır.

İletişim kurduğumuz zamanlarda, hızlı konuşan, yuvarlayan ya da tane tane konuşmayan insanlarla zaman zaman hepimiz karşılaşmışızdır. Bu kişilerde boğumlanma sorunu yaşanıyor demektir. Yani boğumlamanız bozüksa anlaşılammama durumu ortaya çıkabilir. Anlaşılammazsanız konuşmanızın da bir anlamı kalmaz.

Boğumlanmayı gerçekleştiren organlarımız iki gruba ayrılır;

- 1) **Hareket eden boğumlanma organları:** Bunlar çene, dudaklar, dil ve yumuşak damaktır. Dilinizin damağınızın gerisine doğru götürdüğünüzde orda yumuşak bir bölge hissedeceksiniz. Bu bölgeye yumuşak damak adı verilir.
- 2) **Hareket etmeyen boğumlanma organları:** Bunlar dişler, diş etleri ve damaktır.

Boğumlanmayı bu organlarımızın çeşitli hareketleriyle elde etmek mümkündür. Bu organlarımız kaslarla ilgili oldukları için bu kasların eğitilmeleri boğumlanmamızın düzgün bir şekilde gerçekleştirilebilmesini sağlamaktadır.

Alıştırma-Boğumlanma

Boğumlanmada alışkanlık edinebilmek için, söylenişi güç cümleleri söyleyerek üzerinde alıştırma yapmak olumlu sonuç vermektedir. Bu cümleleri ilk etapta ağır ağır, daha sonra gittikçe hızlanarak tekrarlamak gerekmektedir. Bu alışırmalar sayesinde tembel ve gevşek boğumlanmanın önüne geçilebilir.

Açık, anlaşılır bir konuşma ancak iyi bir boğumlanma ile elde edilebilir.

Aşağıdaki alıştırmalarda bazı kelimeler, cümleler sizlere anlamsız gelebilir. Önemli olan noktanın anlamlarının ne olduğunun bilinmesi değil, boğumlanmanızı geliştirmesi olduğunu unutmayınız.

Ünlüler

(A) Abana'dan Adana'ya abarta abarta apar topar ahlarla ağdalı avuntucu ahmak Ahmet'in avandanlıklarını apanlardan Acar Abdullah ile akıllı Abdi akşam akşam bize geldi.

Al, bu takatukaları takatukacıya takatukalattmaya götür. Takatukacı takatukaları takatukalamam derse takatukacıdan takatukaları takatukalatmadan al getir.

(I) Iğdır'ın ıgıl ıgıl akan ılıman ırmağının kıyıları iklim tıklım ılıgın kaplıdır.

(O) Okmeydanı'ndan Oğuzeli'ne otostop yap; Oltu'da volta at, olta al; Orhangazi'de Orhanelili Orhan'a otostopluk öğret; sonra da Osmancıklı Osman'a otoydu, totoydu, fotoydu, dök!

(U) Uluborlulu utangaç Ulviye ile Urlalı uğursuz Ulvi uğraşa uğraşa Urfa'daki urgancılara uzun uzun, ulam ulam urgan sattılar.

(İ) Ibibiklerin ibiklerini iyice iyileştirmek için Istinyeli istifçi Ibiş'in istif istiridyeleri mi, yoksa, Iskilipli Ispinoz işportacı Ishak'ın işliğindeki ibrişimleri mi daha iyi, bilemiyorum. İbişle Memiş, mahkemeye gitmiş, mahkemeleşmiş mi, mahkemeleşmemiş mi?

(E) Eğer Eleşkirtli eleştirmen Eşref ile Edremitli Bedri'yi Ege'nin en iyi eğercisi biliyorlarsa, ben de Ermenekli Erdem Ergene'nin en iyi elektrikcisidir derim.

(Ö) Özbezön'ün özbeöz Ödemişli öngörülü öğretmeni Özgüraslan ile Özgüslan özellikle özerk ön öğretimde öylesine özverili, övünç verici ve övgüye değer kişiler ki hani tüm öğretim örgütleri içinde en özgün örnek onlardır diyebilirim.

(Ü) Ürdünlü ünlü üfürükçü Üryani, Ünye, Üsküdar, Ürgüp üzerinden ülküdeşlerine üstüğü, üstübeğ, üvez, üzüm, üzengitaşı ve üzünç götürürken Üveyik'ten ürüyerek, üvendirelerini sürüyerek yürüyen ,üçkağıtçı ütücülerin ürküntü üreten ünü batasınca ünlemleriyle ürküverdi.

Ünsüzler:

(F) Farfaracı Fikriye ile favorili fasa fiso Fahri Fatsalı Fatma'yı görünce fesleğenci feylesoy Feyyaz'ı, fındıkçı Ferhunde'yi anımsayarak feveran ettiler. Felemenkte Felemenklerin Felemenkçe mi konuştuklarını düşünme düşünme fertliği çektiler.

(P) Pohpohçu pinti profesör pofur pofur pofurdayarak hınçla tunç çanak içinde punç içip pülverizatör prospektüsünü papazbalığı biblosunun berisindeki papatpa buketinin bu yanına bıraktıktan sonra pâlas pandıras Pülümür'le Pötürge'den getirdiği pörsük pötikare pöstekiye Paluluların Pıtırıcık pazarında partenogenes pasaparası ile pertavsız pervasız pervaz peysajını ve peronospora pestenkerani pestilini posbıyıklı pisboğaz pedegoga Pınarbaşında beş etti.

(M) Marmara'daki Karmarisli mermerciler mermerciliği meslek edinmişler, ama Mamak'taki mamacılar manyetizmacılıkla marmelatçılığı meslek edinmemişler.

(V) Vırvırcı Vedia ile vıdı vıdı Veli velinimetini vatman Vahit e vilâyette veda edip Vefâ ya doğru vaveylâsız, velevasız velespitte volta vururlarken voleybolcu Vatran virtüöz Vicdanî ve Viranşehirli vatansever viyolonselci Vecibe ile karşılaştılar.

(B) Babaeskili babacan Bahri Beberuhi Bedri ile bıyıksız bıçkıcı bingıldak Bahir'in Bigadiç'teki bonbon bonmarşesine varmışlar, o adadakilerin yüzlerine bön bön bakarak, büyüğü büyük buhurdanlığı buğulu buğulu boşaltıp bomboş bırakmışlar, sonra da Bodrumda gözden kaybolmuşlar.

(S) Sazende Şazi ile zifoz Zihni zaman zaman sizin sokağın sağ köşesinde sinsi sinsi fiskoslaşarak sizi zibidi Suzi'ye sonsuz ve sorumsuz sorgun ederler. Sason'un susuz sazlıklarında badece soğanla sarmısak yetişebileceğini söyleyen Samsunlu sebzecilerin sözüne sizler de sessizce ve sezgilerinize sığınarak inanabilirsiniz.

(S) Şavşatlı Şaban, Şarkışlalı şipşakçı Şekip, Şişhaneş'den şeytankuşunu, şiş şiyeyi şişlemiştir, şiye keşişe şiş demiştir.

(Ç) Çatalağzı'nda çatalsız Çatalcalı çatalcının çarpık çurpuk çalçene Çoruhluya çarptırmasına ne dersin? Çatalca'da total çoban çatal yapıp çatal satar, nesi için Çatalca'da total çoban çatal yapıp çatal satar? Karı için Çatalca'da total çoban çatal yapıp çatal satar. Çarık çorap dolak, ben sana çarık çorap dolak mı dedim?

(L) Leyla ile Lalelili Lale'ye leblebi ile likör ikram etmiş. Lüpcüler, lütfen lüzumlu lüzumsuz lakırdıları bırakın da lüzferle rızık, rot, rop, rint, ring, ray, radyoaktivite nedir, diye konuşun.

(Z) Zonguldaklı Zaloğlu Zöhre'nin kızı Zühal zibidi Zeki'ye ziyafet zerketti.

(S, T, Z) Sedat Tınaz'ın tasası suratsız teyzesine rastlama sezen sıska sülük tazısını tuz tortusu tütsüsüne tutmasıydı.

(Ş, S) Şu köşe yaz köşesi, şu köşe kış köşesi, ortadaki soğuk su su şişesi.

(C) Cemil, Cemile, Cemal cumaları cilacı cüce Canip'in cicili bicili cumbalı ciltevinde cümbür cemaat cacıklı civcivle cücüklü cacık yerler sonra da Cebecili cingöz coğrafyacının cinci ciciannesinin cırcırböceğini dinlerler.

Ocak kıvılcımlandırıcılarından mısın, kapı gıcırdatıcılarından mısın? Ne ocak kıvılcımlandırıcılarındam, ne kapı gıcırdatıcılarındam.

(D) Dadaylı dadımın Dodurgalı düdük delisi dedesi diline doladığı dedbebeli dedim dedisiyle dırdırımı dilinden düşürüp de bir kez olsun doya doya düden diyemeden, düdenin dallara doldurduğu doyumlu yemişlerden doyasıya yiyemeden darıdünyadan göçüp gitti.

(K-İ-U) Kilisli kikirik kilimci Kilizmanda'ki kilitli kilisede kimliğini kimseye sezdirmeden kucak kucak kuskuslu kuşkonmazı kukumav kuşuna, kişiliksiz kulağakaçan kirlig kirlöz kirpiye de Kuşadası'nın kuşhanesindeki kuşbaşı kuşbazla birlikte önce kişnişli kuşüzümünü, sonra da Kumla'nın kumlu kumlu kuşkirazını yutturmuş.

(K-I-İ) Kınıklı kılıbık kırpıntı Kıyasettin, Kırımlı kıkuyruk kıtmiri kıkır kıkır kıkırdatarak küskütük küçümen küfeci külhaniyle külüstür Kürşat'ı külünlü küngür üstüne küttedek devirdi.

Kırıkhandaki kırıkçı kırçıl kargın kırgın kırıkçısı kırmızı kırda kıkır kıkır kıkırdayarak Kırımlı kıkırdakçının kızıl kırlangıçlarını kışın kırlarda Kırgızlı kırpıntıcı kırışık Kırımtov'un kırıkıraklarıyla besliyormuş.

(K-O-Ö) Koca kokoz kokainman kokorozlana kokorozlana Kazablankalı kozmonota kök, kok, köken, kokot, kök sökmek, kokoreç, kökmantar, köknar, köçekçe, körkandil, krematoryum, kösnüklük ne demek diye sormuş.

(Y) Yalancıoğlu yalincık yayladığının yahnisini yağsız yiyebilirse de yayladığının yağlı yoğurdundan, Yüksekova'nın yusyumu yumurta yumurtlayan tavuklarından, bir de yörük ayranıyla yufkasından asla vazgeçemez.

(G) Güneyli girgin gammaz Galip Gavurdağı'nda güpegündüz galeyana gelmiş de Gülgiloğlu Gaziantep'li gazup gazinocuyu Gölköylü gitaristle birlikte Gümüşhane'ye göndermiş. Geçen gece Gemerek'ten Gediz'e gelen Gebzeli gezginci gizemcilerden gitarist general Genzel, gençlere, gerçekdışılıkla gerçeklik dışı ilişkiler arasında ne gibi bir geçerlilik gerçekliği olduğunu sordu.

(K, G) Galata kulesi kapısı karşısındaki kuru kahvecinin gıgısı çıkık, dişi kırık, kurbağa kafalı, karakoncolos kalfası Hakkı karışıklığa getirip kahveye kavruk kakule kırığı kattı.

(H) Hahamhanede hahambaşı hahamı homur homur homurdandır görünce hemencecik heyecanlandı, hızlandı; hoşnutsuz hırçın halhallerle halkaları, halatları hallaçlara verdi.

(B- P- D-Y) Batı tepede tahta depo dibinde beytutet eden pullu dede tekkesinden matrut bitli Vedat, dar derede tatlı duttan dürülü pide yutup pösteki dide dide dört ayda dört türlü derde tutuldu.

(B-P) Bir pirinci birinci buluşta bir inci gibi birbirlerine bağlayıp Perlepe berberi bastıbacak Bedri ile beraber Bursa bağrına parasız giden bu paytak budala, basası topal Badi'den biberli bir papara yedi.

(B-D) Baldıran dalları ballandırılmalı mı, ballandırılmamalı mı? Sonra o bala daldırılan baldıran dalları dallandırılmalı mı, ballı dalla dallandırılmamalı mı?

(T-D) Titiz, temiz, tendürüst dadım; tadını tattığı tere demetini dide dide dağıttı da hiddetinden hem dut dalında takılı duran dırıltı düdüğünü öttürdü hem de didine didine dedim dedi, dedim dedi dedi durdu.

(T-Ç-S) : Üstü üç taşlı taç saplı üç tunç tası çaldıran mı çabuk çıldırır, yoksa iç içe yüz ton saç kaplı çanı kaldıran mı çabuk çıldırır? Üç tunç tas has kayısı hoşafı.

(T-K) Al bu takatukaları takatukacıya takatukalatmaya götür. Takatukacı takatukaları takatukalamam derse takatukacıdan takatukaları takatukalatmadan al, gel.

(L-D-N) Elalem bir aladana aldı aladanalandı da biz bir aladana alıp aladanalanamadık.

(K-R) Kırk kırık kúp, kırkının da kulpu kırık kara kúp.

(K-R-D) A be kuru dayı, ne kuru sarı darı bu darı a be kuru dayı?

(B-M-S) İbiş'le Memiş mahkemeye gitmiş, mahkemeleşmiş mi, mahkemeleşmemiş mi?

(D-L-T-K) Şu karşıda bir dal, dalda bir kartal; dal sarkar, kartal kalkar; kartal kalkar, dal sarkar. Dal kalkar, kartal sarkar, kantar tartar. Şu karşıdaki kara kuru kavak, karardın mı ey kara kuru kavak, sarardın mı ey kara kuru kavak!

(S-K) Bu yoğurdu sarmısaklasak da mı saklasak, sarmısaklamasak da mı saklasak?

(M-Y-L) Bu yoğurdu mayalamalı da mı saklamalı, mayalamamalı da mı saklamalı?

(B-S-Z) Sizin damda var beş boz başlı beş boz ördek, bizim damda var beş boz başlı beş boz ördek. Sizin damdaki beş boz başlı beş boz ördek, bizim damdaki beş boz başlı beş boz ördeğe , siz de bizcileyin beş boz başlı beş boz ördek misiniz demiş.

(D-P-K) Değirmene girdi köpek, değirmenci çaldı kötek; hem kepek yedi köpek, hem kötek yedi köpek.

2.1.6. Ulama

Diksiyonun özelliklerinden biri de “ulama”dır. Genel olarak tanımlarsak bir kelimenin sonundaki sessiz harfin ardından gelen kelimenin sesli harfle birleştirilerek seslendirilmesine ulama diyoruz. Ulama, söz akışına pürüzsüzlük ve tatlılık verir. Uygun ulama ile yapılan konuşmalarda veya seslendirmelerde ses bir nehrin akışı gibi sakin ve düzenli olarak ilerler.

Türkçede yer alan ulama özelliklerini aşağıda anlatalım:

1. Sessiz harfle biten bir kelimenin son harfi sesli harfle başlayan yanındaki kelimenin ilk harfiyle birleşir.

Yazıda

Ak--şam-- ol--du.

E--lim--den-- al--dı.

Konuşmada

Ak--şa--mol--du.

E--lim--de--nal--dı.

2. Orijinal yapılarında “b,c,d,g” harfleriyle biten kelimeler vardır. Bunlar yalnız kaldıklarında “p, ç, t, k”ya dönüşürler. Yazı dilinde sonlarına ek aldıklarında yumuşak konumlarına dönerler. Örneğin Arapça orijiniyle “kitab” Türkçede “kitap” şeklinde yazılır. Ancak yanına ek aldığıında “kitabım” örneğinde olduğu gibi “p”, “b”ye dönüşür. Konuşma dilinde ise ulama bu kurala paralel olarak aynı kelimeyi bir sonraki kelime ile ilişkilendirir. Yazı dilinde sert olan harf ulama ile yumuşar.

(Orijinali) Yazı Dilinde İfadesi

(Mahmud) Mah--mut ev--len--di.

(Mes’ud) Mes--ut ol--du.

(Kitab) Ki--tap al--dı.

Konuşma Dilinde İfadesi

Mah-mu--**dev**--len--di.

Me--su--**dol**--du.

Ki--ta--**bal**--dı.

3. Türkçede kelime sonundaki “k” ünsüzünü, “h” ünsüzü ile başlayan bir kelimenin izlemesi durumunda “h” ünsüzü düşer. İki kelime birbirine bağlanır.

Yazı Dilinde

Ye--mek ha--ne

E--rik ho--şa--fı

Konuşma dilinde

Ye--me--**ka**--ne

E--ri--**ko**--şa--fı

4. Eğer kelimeler arasında durak olursa, kurala uygun olsa da ulama yapılmaz.

Yazı Dilinde

İstiyorum, onu göreceğim.

Koşuştururken, okulu unuttu.

Konuşma dilinde

İstiyorum, onu göreceğim.

Koşuştururken, okulu unuttu.

5. Bazı durumlarda iki ayrı kelimenin tek heceli olan ilkinde bir ünlü düşer ve iki kelime birleşir.

Yazı Dilinde

Ne i--çin

Ne a--sıl

Ne ol--du

Konuşma dilinde

Ni--çin

Na--sıl

Nol--du

Alıştırma: Ulama

1. Aşağıdaki şiirde ulama noktaları altları çizilmek suretiyle gösterilmiştir. Önce bu işaretlerin hangi ulama kuralından kaynaklandığı üzerinde çalışınız. Ardından bu işaretlere dikkat ederek metni gerekli ulamaları yaparak okuyunuz.

Daracık Menzilde Bir Ağacım Vardı

- 1) Daracık bir menzil burası. El pençeyim, mahzunum bugün
Bir avuç kadar dar. Bekleşen ruhlarımızda dolaşan asırların
Ağaç ol, konuşurum, duy beni yeter. Rüzgarında
Ayrı dünyamızda olsun, duyarım seni. Dans ederken engin eğlencelerinde sen
Yürek olsun sende, sevgi olsun. Mahsunum, dostsuzum, yalnızım
Olsun, yeşillik yeşersin yerinde. Evladım bile unuttu beni, dağlarım unuttu
Sen şen ol ağacım, tüm dünya kadar. Kokularını paylaştığım çiçekler şimdi
Ve varlığımı paylaştığım fani “sevdiğim”
Şimdi senin göğsünde şenliği hayatın
Bağrındaki kuşlardan biri de ben değilim.
- 2) Saçlar yemyeşil de olurmuş
Çiçeğe dönermiş dudaklar
Emanet bedenimi özlüyorum şimdi
Bahçendeki çiçeklerde kendimi arıyorum
Yaprak yaprak inleyişlerini duyuyorum
Bir zikir günü ki bugün gecemi kaplar
Fani ağacım başucumda, sevdiğim ağacım
Bugünkü günüm bir gün senin de gecene dolar
Sendeki emaneti de teslim alır toprağın
- 3) Benim selvimi özlüyorum şimdi. Başımı okşayan bir şefkat eli vardı.
Dünyayı görürken gözlerim. Emanet bedenimi özlüyorum şimdi
Göğsünün sıcaklığında kaybettiğim Bahçendeki çiçeklerde kendimi arıyorum
Şimdi başım senin kollarında selvim Yaprak yaprak inleyişlerini duyuyorum
Senin dallarında ellerim Bir zikir günü ki bugün gecemi kaplar
Fani ağacım başucumda, sevdiğim ağacım
Bugünkü günüm bir gün senin de gecene dolar
Sendeki emaneti de teslim alır toprağın
- 4) Şimdi Baki'yi özlüyoruz birlikte
Fenadan bekaya seyahatin hayalleri
Bu bir avuç, bu daracık menzilde
Tek tesellimiz bizim şimdi
- 5) Bir gün seninle de kavuşacağız
Kana yaprak kemiğe odun
Bedenimiz eriyip gitmiş olacak
İkimizin ağacı doğacak yeniden
Çürümezse benim bir mezar başlığım
Senden bir kaç odun parçası
Ve benden bir kaç kemik kalacak
Ve eğer senin de bir ruhun olursa
Bahçemiz ikimizin olacak
- 6) Şimdi Baki'yi özlüyoruz birlikte
Fenadan bekaya seyahatin hayalleri
Bu bir avuç, bu daracık menzilde
Tek tesellimiz bizim şimdi

Muhammed Bozdağ

2. Aşağıdaki metinde ulama noktalarını tespit ederek çiziniz. Ardından ulamalara dikkat ederek okuyunuz.

Kalıplar

İnsanlar kendilerine kişilikleri için çizdikleri zihinsel kalıpların dışına çıkamazlar. Bizler çözümü defalarca duyduğumuz halde kendimizi oturtduğumuz dar çerçeveden çıkış için gayret göstermeyen garip insanlarız.

Hayatın bazı insanlara “tesadüfen başarıma, yükselme, zengin olma vs.” şansı tanıdığını zannedenimiz çoktur. Bir çoğumuz müzisyenlerin, yazarların, şairlerin, para babalarının bu işi anne karnında kendilerine verilen kabiliyetlerle gerçekleştirdiklerini sanırız. Bu inanca göre bazılarının ne maharetli anneleri varmış. Bu yanlış zanları kabul etmeyen bir çok insan bile farkında olmadan aynı kalıplarla kendisini kilitlemiştir.

En meşhur zenginlerin bir zamanlar simit sattıklarını, ayakkabı boyacılığı bile yaptıklarını öğrenince şaşırırız. Birçok yazarın vaktiyle kalemi bile tutamamalarına inanamayız. Neden bazı insanlar bazıları arasında sıyrılıverir veya “sivriliyerirler.”

Adaletli ve şefkatli yaratıcı, Normal şartlar altında doğan her insanı her türlü başarıya ulaşabilmelerine imkan tanıyan bir potansiyelle dünyaya göndermiştir. Ancak dünyaya geldikten sonra sınırlılıklar başlatılır. Anne-babası veya çevresi tarafından aşağılanan bir çocuk etrafında kalıplar başlamıştır. Daha sonra insan “var olduğunu” hissettirmek amacıyla çırpınmaya başlar. Bakkaldan getirilen bir ekmek, ilk karne notları, takdim edilen bir çiçek, içinde bu amacı gizli tutar.

Oysa bazı insanlar “bu olmamış”, “sen bunu başaramazsın” demekten çekinmezler. Bizler de çoğu zaman sözleriyle cinayet işleyen, kabiliyetleri körelten; başarısızlık, çekingenlik, korkaklık imajı oluşturan insanlardanız ne yazık ki!.. Yas tutmayı sevdiğimiz kadar eleştirmeyi, olumsuzlukları ileri sürerek karanlık bir zihinsel tablo oluşturmayı seviyoruz.

Merhum Z. Gündüzalp’in “İnsan ne düşünüyorsa odur.” Dediğini çok duyduk. Anthony Robbins, Sınırsız Güç kitabında insanların hayal kurarken ve düşünürken kullandıkları “olumsuzluk” imajlarını en kötü engel olarak görür.

Her büyük başarı bazen yüzlerce başarısızlığın arkasında parıldar. Oysa eski bir Rus imparatoru “yenile yenile yenmeyi öğrendiğini “ söyler. İnsan her teşebbüsünde hedefine ulaşamadığında bunu başarısızlık olarak görürse bulunduğu noktada çakılır. Oysa durumu yeniden inceleyen insan için her başarısızlık başarıya bir adım daha yaklaşmanın işaretidir. Ani yükselişlerin ise gerçek başarıyla ilişkisi yoktur. Bir balon gibi patlar ve söner.

Hayalimizde yaşadığımız iç konuşmaların fiillerimizde oluşturduğu sınırlara bakınız: “Zengin olmak mı? Bu iş için büyük sermaye lazım. Yazar olmak mı? Konuşmasını bile bilmiyorum; annemin karnında böyle bir şey öğrenmedim. Meydanlara çıkıp ‘benim işçim, benim köylüm’ diye konuşmak mı? Ben Süleyman değilim.”

Sevgili kardeşim... Ya siz ne siniz? Erkek ve kadın arasındaki küçük bir farktan başka kimin beyni kimin beyninden küçük veya büyük. Kaderin sahibi kimseyi başarısızlığa zorla mahkum etmemiştir. Ortamın sürükleyişine kendimizi kaptırdığımızda “Ortam sürükleniyorsa sürünmekten başka yapacağımız hiç bir şey yoktur.” Ne yazık ki en çok ihmal ettiğimiz görevlerimizden biri dinimizin ilk emridir. Az okuyoruz veya hiç okumuyoruz.

Başarılı bir insanlar topluluğuna takılıp başarıya uçmuyorsak başarının dinamiklerini incelemeliyiz. Başaranların hayatı ve yaptıkları bu konuda bize yol gösterecek en açık ışıktır. Başka türlü bizi pasifize eden kendi kalıplarımızdan kurtulamayacağız. Fitrat kanunlarının işleyişini bilmek zorundayız.

(Muhammed Bozdağ)

2.1.7. Sağdeyi

Sağdeyi, sözcüklerin söyleniş özelliklerine dikkat ederek sözcükleri söylerken seslerin değerini vererek hecelerin vurgusuna, uzunluğuna, kısalığına önem vererek seslendirmektir.

Her sözcükte ses baskısı “ şiddet vurgusu” yapılması gereken bir hece bulunmaktadır. Türkçede şiddet vurgusu diğer adıyla da kelime vurgusu genellikle son hecede bulunur. Yabancılar Türkçe konuşurken çoğunlukla ilk heceye vurgu yaptıkları için konuşmaları garip bir havaya bürünür.

Sağdeyi kuralları;

1. Türkçede genellikle şiddet vurgusu son hecede bulunur.
2. Yer adlarında vurgu ilk hecede bulunur. Örnek; Akara, Denizli vb.
3. Zarf ve bağlaçlarda ise vurgu ilk hecede bulunmaktadır. Örnek; Belki, henüz, ansızın, ayrıca, hatta, önce, sonra, yalnız, ancak, nasıl, niçin, hangi vb.
4. Cümle içinde kelimelerin sonuna eklenip takılan bazı parçalarda vurgu almazlar, vurgu onlardan önceki hecede kalır. Örnek; gelirse, evdeyim, gelme, geldi mi, bence vb.
5. Süresi uzun olan heceler dilimize yabancı kelimelerden geçmiştir. Örnek; katil, makbule, edebi, ziya, hazine
6. Türkçede “ğ” ünsüzü kendinden önce gelen ünlü üzerinde etki yaparak bulunduğu hecenin uzamasını sağlar. Örnek; çağdaş-çadaş, ağlamak-alamak vb...
7. Türkçede ilk hecelerde “y” olduğu zaman gevşeyerek kendinden önceki ünlüyü etkileyip heceyi uzattığı görülür. Örnek; böyle-böle, söylemek-sölemek

Alıştırma-Sağdeyi

Atatürk'ün Gençliğe Hitabını sağdeyi kurallarına dikkat ederek okuyalım.

Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi

Ey Türk gençliği, birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dahili ve harici bedhahların olacaktır. Bir gün , istiklal ve Cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkan ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkan ve şerait çok namusait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve Cumhuriyetine kastedecek bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalalet hatta hiyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsi menfaatlerini müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhid edebilirler. Millet fakru zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı! Bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk İstiklal ve Cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal ATATÜRK
(Nutuk, 1927)

2.2. Söz Noktaları

Durağın öbür ismi de söz noktalarıdır. Üç tür durak vardır.

2.2.1. Kısa Süreli Duraklar

Kısa süreli duraklarda soluk alınmaz veya çok hafiften alınır.

Kısa süreli duraklar;

- Hitaplardan sonra,
- Çok kısa cümlelerden sonra,
- Biçimce bağlı cümleciklerden sonra,
- Kısa arasözlerin başında ve sonunda,
- Uzun cümlelerde, öznelerden sonra,
- Eş görevli söz öbeklerinin sıralanışından sonra,
- Ünlem ve ünlem görevli öğelerden sonra,
- Ki'li ve başka yancümleciklerden sonra,
- Cümle başı bağlaçlarından sonra,
- Sıralı cümlelerin cümleciklerinden sonra
- Soluğunuzun yetişemeyeceğini anladığınız yerlerde
- Uzun cümlelerin ortalarında yapılır.

2.2.2. Normal Duraklar

Normal duraklarda soluk verildikten sonra söze başlamadan önce uygun bir şekilde soluk alınır daha sonra söze başlanır.

Normal süreli duraklar;

- Cümle bittikten sonra,
- Üst üste iki nokta işaretinden sonra,
- Noktalı virgül işaretinden sonra,
- Anlamca bağlı cümlecikler arasında,
- “Ve” bağlacından sonra,
- Karşıt duygu ve düşünceleri yansıtan söz dizinleri arasında
- Uzun arasözlerden önce ve sonra,
- Diyaloglar arasında,
- Sorular ve yanıtlar arasında,
- Uzun olan bağlı ve sıralı cümlecikler arasında yapılır.

2.2.3. Uzun Süreli Duraklar

Uzun süreli duraklar soluk alma ve vermenin birkaç kere tekrarlanabileceği yerlerdir.

Uzun süreli duraklar;

- Konuşma metinlerinde bölümler arasında,
- Anlamli susuşların gerektiği yerlerde,
- Paragraflar arasında,
- Dize kümeleri arasında yapılır.

UYGULAMA FAALİYETLERİ

İşlem Basamakları	Öneriler
<p>➤ Öneriler doğrultusunda doğru söylenişe ulaşmaya çalışınız.</p>	<p>➤ Fonetik alıştırmalarını başta yavaş yavaş ve gittikçe hızlanacak şekilde sürekli tekrarlayınız.</p> <p>➤ Kullandığımız ünlüleri doğru telaffuz ettiğinizden emin olunuz.</p>
<p>➤ Öneriler doğrultusunda iyi bir boğumlanmaya sahip olmaya çalışınız.</p>	<p>➤ Açık anlaşılır bir konuşmaya sahip olmanızın kelimeleri iyi boğumlanmaya bağlı olduğunu unutmayınız.</p> <p>➤ Boğumlanma alıştırmalarını sürekli olarak, yüksek sesle okuyunuz.</p> <p>➤ Alıştırmalar egzersiz amaçlı oluşturulmuş olduğundan okuduğunuz metinlerin anlamlarına önem vermeyiniz.</p> <p>➤ Kelimeleri iyi boğumlayıp boğumlayamadığınızı anlamak için birkaç kere alıştırmalarınızda sesinizi kayıt edip daha sonra dinleyiniz.</p> <p>➤ Unutmayınız, farkında olmadan bazı heceleri yutuyor olabilirsiniz. Bunu da sesinizi dinleyerek kendiniz tespit edebilirsiniz.</p>

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ÖLÇME SORULARI

1. Ağızımızdan bir kerede çıkan ses topluluğuna ne ad verilir?
A) Harf
B) Hece
C) Kelime
D) Cümle
2. Ses aletinin hareketiyle bir çok hecenin farklarının belirtilmesine ne ad verilir?
A) Boğumlanma
B) Durak
C) Söyleniş
D) Ulama
3. Ses organları tarafından seslerin doğru yerden ve doğru zamanda çıkmasına ne denir?
A) Fonetik
B) Ulama
C) Boğumlanma
D) Sağdeyi
4. Aşağıdakilerden hangisi hareket etmeyen boğumlanma organlarından biri değildir?
A) Çene
B) Diş
C) Diş etleri
D) Damak
5. Söz akışına pürüzsüzlük ve tatlılık veren aşağıdakilerden hangisidir?
A) Sağdeyi
B) Söyleniş
C) Boğumlanma
D) Ulama
6. Sözcüklerin söyleniş özelliklerine dikkat ederek, sözcükleri söylerken seslerin değerini veren, hecelelerin vurgusuna, uzunluğuna, kısalığına önem vererek seslendirmeye ne ad verilir?
A) Diksiyon
B) Sağdeyi
C) Söyleniş
D) Ulama

7. Türkçede genellikle şiddet vurgusu hangi hecede olur?
A) İlk
B) İkinci
C) Üçüncü
D) Son
8. Zarf ve bağlaçlarda şiddet vurgusu hangi hecede olur?
A) İlk
B) İkinci
C) Üçüncü
D) Son

DEĞERLENDİRME

- Sorulara verdiğiniz cevapları, modülün sonundaki cevap anahtarıyla karşılaştırınız.
- Yanlış cevaplandığınız soruyla ilgili konuyu tekrar gözden geçiriniz
- Bu test sizin diksiyonla ilgili konulardaki bilginizi ölçmeye yöneliktir. İyi bir diksiyon sahibi olmak istiyorsanız konuların içinde geçen alıştırmaları mutlaka uygulayınız.
- Alıştırmaları uygularken zaman zaman sesinizi bir kayıt cihazı kullanarak kayıt edin ve sonra dinleyerek kendi hatalarınızı kendiniz bulunuz. Eski kayıtları saklayarak kendinizde oluşan gelişmeleri takip ediniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıda belirtilen konulardaki metinlere, bu modülde öğrendiğiniz diksiyon kurallarını uygulayarak çalışınız.

- İçinde birkaç karakterin bulunduğu kısa bir masalı okuyunuz.
- Beğendiğiniz bir şiire hazırlanarak okuyunuz.
- İsteddiğiniz bir konu hakkında kısa bir konuşma yapınız.
- Herhangi bir konuda kısa bir metne hazırlanınız.

Süreniz 2 haftadır.

Dereceleme Ölçeği

Modülün Adı:	Diksiyon I				
Amaç:	Konularla ilgili alıştırmaları tekrar tekrar uyguladığınızda güzel ve etkili konuşarak iyi bir diksiyona sahip olunacaktır.				
Adı ve Soyadı:				
AÇIKLAMA: Bu faaliyeti gerçekleştirirken aşağıdaki dereceleme ölçeğini öğretmeniniz dolduracaktır. Sadece ilgili alanı doldurunuz. Aşağıda listelenen davranışları öğrencide gözleyemediyse (0), zayıf nitelikte gözledinizse (1), orta düzeyde gözlediyseniz (2) ve iyi nitelikte gözledinizse (3) rakamının altındaki ilgili kutucuğa X işareti koyunuz.					
Değerlendirme Kriterleri		Değer Ölçeği			
		0	1	2	3
1	Doğru soluk alma yöntemini kullanma				
2	Selenleri kusursuz bir şekilde kullanabilme				
3	Durakları yerinde ve süresine uygun yapabilme				
4	Tonlama yapabilme				
5	Ses bükümü yaparken doğal olabilme				
6	Söyleniş kurallarına uygun konuşabilme				
7	Kelimeleri iyi boğumlayabilme				
8	Ulamayı yerine getirebilme				
9	Sağdeyi doğru yapabilme				
10	Alıştırmaları düzenli olarak uygulayabilme				
Toplam:					
Düşünceler:.....					

Değerlendirme

- Öğrenci derecelendirme ölçeği listesindeki davranışları sırasıyla uygulayabilmelidir. Hangi davranıştan 0 ve 1 değer ölçeğini işaretlediyseniz o konuyla ilgili faaliyeti tekrar etmesini isteyiniz.
- Almış olduğunuz eğitimle etkili ve güzel Konuşmayı sağlayacak yegane temel olan diksiyon yöntemlerini öğrenmiş oldunuz. Diksiyon dersi için sadece konuların öğrenilmesi önemli değildir. Bu derste esas nokta alıştırılmaları sık sık uygulamaktır. Alıştırılmaları uygulayarak güzel bir diksiyona kavuşabilirsiniz.
- Size gösterilen kuralları günlük konuşmalarında da kullanmaya dikkat ederseniz konuşmalarınızdaki kusurları ortadan kaldıracabilirsiniz. Anlayamadığınız bir konuyla ya da zorlandığınız alıştırılmalarla ilgili öğretmeninize danışabilir, size yol göstermesini isteyebilirsiniz.
- Diksiyon dersinde öğrendiğiniz konuları konuşmalarınıza uyarlayarak başarılı olabilirsiniz. Sadece konuları öğrenmeniz size bilgi olarak katkıda bulursa da güzel ve etkili konuşma yeteneğini size kazandırmayacağını unutmamalısınız.
- İlk alıştırma çalışmalarınızda sesinizi kayıt ediniz, sonra zaman zaman kaydediniz. Belli bir süre sonra ilk kayıtlarınızı dinlediğinizde katettiğiniz mesafeyi siz de fark edeceksiniz.
- Ölçme ve değerlendirmedeki soruları ve işlemleri yapabilmemiz bu modülü başarıyla tamamladığımızı gösterir; ama alıştırılmaları uygulamanız şartıyla. Böylece bu modülle ilgili tam öğrenmeyi sağlayarak diğer modüle geçebilirsiniz. Diğer modülde başarılı olmanızın temelini bu modüldeki uygulamaları yapmak olduğunu da unutmayınız.
- Ölçme soruları ve performans testinden başarılı olamazsanız bu modülü tekrar etmeniz sizin için daha yararlı olacaktır.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ 1 CEVAP ANAHTARI

1	A
2	B
3	C
4	A
5	B
6	D
7	B
8	C
9	B
10	D

ÖĞRENME FAALİYETİ 2 CEVAP ANAHTARI

1	B
2	C
3	. C
4	. A
5	. D
6	B
7	. D

KAYNAKÇA

- GÜRZAP, Can (2004), **Konuşan İnsan**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları
- ŞENBAY, Nüzhet (1993), **Söz ve Diksiyon Sanatı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları
- ŞENBAY, Nüzhet (1991), **Alıştırırmalı Diksiyon Sanatı**, İstanbul, M.E.B
- VURAL, Birol (2005), **Doğru ve Güzel Konuşma**, İstanbul, Hayat Yayıncılık
- YAMAN, Ertuğrul (2001), **Diksiyon I-II**, Ankara, YA-PA Yayınları